په هیواد کې
د فقر ستونزه او مخنیوی یې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمریز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې

ليکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمريز

ايميل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سریزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ۷

دویم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دریم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ۱۶

۲– کمونستي کودتا : ۱۶

۳– خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ۱۸

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ۱۹

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ۲۳

۷– اوسنی یرغل: ۲۵

۸– په حکومت کې درغلۍاو فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف– لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ۱۳۹۸ لمریز کال: ۳۹
د- ۱۳۹۹ لمریز کال: ٤۱
دویم څپرکی ٤۳
د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ٤۳
لومړی: ناوړه اغیزې: ٤۳
۱- د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ٤۳
۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ٤٥
۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه : ٤٦
دویم: ستونزې او ناخوالې ٤۷
۱- ناپوهي: ٤۷
۲- بیکاري: ٥۱
۳- ګدایګري (سوال کول): ٥۲
د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ٥٤
۴- ناروغي او مرضونه: ٥٦
۵- خپلمنځي جنګونه : ٥۹
۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰
۷-په نشه يي توکو روږدي کيدل: ٦۲
په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥
۸- نورو ته احتیاج: ۷۱
دریم څپرکی ۷۳
بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتيا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دويم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
درېيم: يتيمان: ۸۵
۱– يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده: ۸۵
۲– د يتيم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د يتيم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابينايانو لپاره پروژې : ۹۷
څلورم څپر کی ۹۹
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهميت : ۱۰۰
۲– د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو ځمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه نيول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنيوی: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهڼې شالید: ۱۱۵
۷– د ناروا معاملاتو مخينوی: ۱۲۰
۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲٤
۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷
پنځم څپرکی ۱۳۰
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز ۱۳۰
۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱
۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲
۳ – د زکات اهميت : ۱۳۳
۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵
۵– د زکات مستحقين: ۱۳۸
۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱٤۲
۷– لازمو نوښتونو ته اړتيا: ۱٤۵
شپږم څپرکی ۱٤٦
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه ۱٤٦
۱ – شتمن وګړي: ۱٤٦
۲– عام ولس: ۱٤۹
۳ – حکومت: ۱۵۵
د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱۵٦
۴– خيريه موسسې او ټولنې: ۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ! ۱٦۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱٦٥
۵ – مصلح شخصيتونه: ۱٦٦
الف– د چارو واکو محاسبه کول: ۱٦۷
ب– په اسلام کې د يو مامور حيثيت: ۱٦۹
ج– د مامور وړتيا او امانتدري: ۱۷۰
د– د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱

اووم څپرکی ۱۷۳

په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول ۱۷۳

۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت : ۱۷٤
۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: ۱۷٥
۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴– د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ – د ظلم او زياتي مخنيوی: ۱۸٦
۶– مسئوليت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف– د مسئوليت احساس: ۱۹۰
ب– د آخرت سزا راپه يادول: ۱۹۰
ج– د خائن لپاره بده بيلګه: ۱۹۱
د– د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ– د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و– ځان خادم او اجير ګڼل : ۱۹٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه: ۱۹۶

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ریښتینې مبارزه: ۱۹۸

ب- د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ۲۰۴

۱۰- د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱- د نیکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین، وبعد، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) کله چې زه د هجرت په دِیار (پېښور) کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې وه- په استازیتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د عامو موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیداشو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب او تعین کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پیداشول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمريز کې چې کله دغه ليکنه سرته ورسيده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځيني بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بيوله او دفتر يې په پيښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمريز) د عقرب مياشت په لومړيو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سيمه کې ميشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندويه کميټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځينو ورونو وړانديز دا وه چې بايد دغه ليکنه له بيا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د ليکنې په بيا کتنه مې پيل وکړ او د مطالعې په بهير کې يې په ځينو مطالبو کې د اضافاتو اړتيا وليدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کيدل يې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنيو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بيچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په ورپسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنيو مبحثونو کې يې د حل لارې يا د ستونزې د مخنيوي چارې تر څېړنې لاندې نيول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل ياد شوي، نو د مخنيوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه او وضاحت شوی دی.

همدارازکه له يوه پلوه د دې څېړنې په بهير کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بيچاره ګۍ طبيعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولينو او چارواکو بې کفايتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په ليکنه کې پدې باندې تاکيد شوی چې د هېواد په بيا رغونې پروسه کې بايد لومړی د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړې ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو او عايداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کاري وړتيا لرونکو، ريښتينو او امينو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دی ؛ نو ځکه له بيلابيلو ستونزو سره لاس په ګريوان دی، چې د هغې له جملې يوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا يو حقيقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پيدا کړي، د هغوی لپاره يې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچينې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وايي: بايد نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځينو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کيږي چې دا يو الهي مصيبت او هم ازمايښت وي، خو د دې دا معنی نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کيږي او يا د انسانانو د روزۍ وسايل لمنځه وړل کيږي.

که موږ د نړۍ زياترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچينې او زخيرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقيقت به راته زيات روښانه شي چې د موجوده نفوسو ،بلکې د دې څو شمېره زيات نفوسو ته به يې طبيعي سرچينې کفايت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ يو ؟ معلومه خبره ده چې ځينې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفايي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د وړتيا لرونکي او مناسبې رهبری، سمې ادارې او امينو لاسونو نشتوالی، يا لږوالی د دی لامل شوی چې دا ملت دې د فقر او نيسمنۍ په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له يوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنۍ په ډېروالي کې يو له بله سره سيالي اومسابقې کوي او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دې وينا مصداق ګرځيدلي: ((وَاللَّهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري- او قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، ليکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنيا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانيو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې يو له بله سيالي وکړې لکه هغوی چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوی يې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بيچارګان د لوږې له لاسه مړه کيږي، يا د لوږې او بيچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بيکاري، ګدايګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تيروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې يو سړی دی د ډېر خورې له امله مړ کيږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړيږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې يو زيات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجايزه شتمنيو په وسيله د ژوند لوړې کچې ته رسيدلي او د چارواکۍ، زورواکۍ، درغلۍ او خيانتونو له لارې يې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړونې ته ورنه کړ شي،د يرغل مخنيوی ونه شي، د بهرنيانو لاس پوځي ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورټیا لرونکې، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې چې زموږ دا څیړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د څلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړى څپرکى
زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنياوي فلسفي او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زياتره يې له حقيقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړى پر حقيقت او واقعيت ولاړ دى .د اسلام د سپيڅلي دين له نصوصو او ويناو دا جوته کيږي چې: فقر يوطبيعي مصيبت او انسان ته ورپيښه ستونزه ده چې بايد وتنبولاى شي.

پيغمبر صلى الله عليه وسلم له فقر څخه په الله تعالى باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ[1]- اى الله زه درڅخه له کفر او نيسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پديده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره يو الهي نعمت او پيرزوينه بلل کيږي په قرآن کريم کې الله تعالى پرخپل پيغمبر صلى الله عليه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نيسمن موندلى وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالى په دنيا کې خپلو نيکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکريم کې يې داسې فرمايلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝))[3] نوح عليه السلام خپل قوم ته وويل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بيشکه چې هغه ښښونکى دى پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

---

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحى ٢.
[3]- نوح ١٠-١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اولادونو)، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ویالې.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نیك وګړي لپاره پاک او بهترین مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نیسمنۍ لاملونه او عوامل یو تر بله سره یو څه توپیر لري، لیکن ځیني یې سره شریک دي، چې هغه طبیعي پیښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سیلابونه او داسې نور.

ترکومه ځایه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبیعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تیري، او دوېیم له داخلي ګډوډیو او درغلیو څخه چې په لاندې کرښو کې یې څرګندونه او څېړنه شوې ده.

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه

فقر او نیسمني د انسان لپاره یو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځیني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نیونه ، او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کیږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبیعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او یو شمېر هېوادوال یې له نیسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم یې پدې توګه دي:

۱-زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بیلابیلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځینو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادي او زراعتي ځمکې زیانمنې شوې.

۲- وچکالي: زمونږ هېواد کې د وچ کالیو له خطرونو سره مخ دی او د انقلاب پدې ځلورو لسیزو کې یې هم څو ځلې ځپلی اوهېواد والو ته یې ډېر ځاني او

---

[٤]- مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيدا کېدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستئ او فقر له طبيعي لاملونو څخه دي.

د دې طبيعي پېښواو ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوی لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله عليه وسلم) په ويناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾))[٥] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دی ليږلی، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)). [٦] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[٥]. الاعراف ۹۴
[٦]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝)).[٧] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قریشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آیت په تفسیر کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ویلي :((کله چې قریشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خیرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د یوسف (علیه السلام) د وخت وچکالي راوړي ، نو همداسی وشول قریش دومره لوږې او تکلیف را واخیستل چې هډوکي او مردارې یې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به یې کتل، نو لوګی به یې په نظر راته، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وینا کې ذکر کړي دي)).[٨]

د حدیثو په روایتونو کې د ځینو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصیبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په یو روایت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[٩] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی هغه وايي:((په هیڅ یو قوم کې خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچولې شي، په هیڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[٨]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ / ١٤٩، چاپ: مکتبه حقانیه.

[٩]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو قوم کې زنا نه ده خپرېږي مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وينه تويدنه زياته شي، او هيڅ يو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

يو بل روايت پدې مفهوم دی چې:((کله په يو قوم کې په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمايل شوي، او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکيت) کې دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازماينښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو روایت کی راغلي چې: ((کله چې د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وویل: کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسیقي الات (په زیاته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غیرت ونیسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووایي پدوي باندې وخوځیږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځیږي)). په یو بل روایت کې راغلي چې: ((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځیدله، نو هغه وویل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بیا راوګرځیدله، نو له تاسې سره به بیا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ویلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ویرې ځمکه په خوځیدو شي))[11]

د طبیعو پیښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنیز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګۍ ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا یې لومړی او اساسي حل بلل کیږي، همدارنګه له الله تعالی نه ښننه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا** ().[12]ما (نوح علیه السلام) وویل (خپل قوم ته): له خپل رب نه ښننه وغواړئ، بیشکه چې هغه خورا ډېر ښښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه ورښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پیدا کړي، او ستاسې لپاره به ویالې وبهوي.

[11]-- دغه روایتونه د امام ابن قیم الجوزیه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[12]. نوح ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجيانو تيری، او يرغل دی، په ځانګړې توګه د روسانو يرغل او تيری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امبراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دين او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسيالستۍ او بې دينۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژيم ته پايښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څير روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پرديو خاصتًا ځينې ګاونډيو زمونږ د هېواد د کمزورتيا چې پکې اقتصادي کمزورتيا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امريکا او ناټو په مشرۍ بريد او يرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختيا او پياوړتيا کې مهم خنډ دی؟

پدې ځای کې يوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنيانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولين څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څير روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځينې بچيان ؤ چې پرديو ته يې د يرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړی بايد همدغه خاين او غدار وګړي ملامت کړی شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړی خلقيانو او پرچميانو غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې يې کودتا وکړه او د هغوی يرغل لپاره پول وګرځيدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخيزه جنايتونه وکړل، د اقتصادي جنايت په برخه کې هغوی مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرۍ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګريز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زمونږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې ؤ؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زمونږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوريشن) لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې، ليکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې ولويدل او بيا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ، نو زمونږ له هېواده يې زيات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختيار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفيه کيدل او له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زمونږ له زخايرو به پر مونږ باندې پلورل کيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقيم يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو

[۱۳]. وګوره: جنايات روسيه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ويجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشينونه راوړي ؤ په بدل کې يې د دې هېواد طبيعي موارد لکه: معدنونه، طبيعي ګاز او داسې نور په زيات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او يوړل.

د ځينو څېړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژيم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زيږديز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټيزو سرچينو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ څخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سيمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ څخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پيداوار او وسايلو ويجاړېدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پيداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانايي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قير شوو) لويو سرکونو خرابيدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابياری د سيستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قريه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو ښارونو (غوايان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنيو ښارويو (وزو او ميږو) تلف کيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتيايي مرکزونو ړنګيدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښوونځيو د ودانيو (تعميرونو) ړنګيدل.

۱۴- ۵۰٪ د بريښنا د ليږد (انتقال) د تاروانو پرې کيدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخيره شوي) طبيعي ګاز کموالی.

۱۲- ۵۰٪ د ولسي پيداوار کموالی.[۱۴]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تيري په نتيجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسيدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د يرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې يې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د يو نيم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سيلاب جوړ او پوځي يرغل وکړ او ببرک کارمل يې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور ماښام د افغانستان په تاريخ کې هغه کرغيړن ماښام دی چې هيڅکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي يرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په ياده موده کې دوه ميلونه افغانان شهيدان او په همدومره شمير ئې معيوب او يتيمان کړل ، ترلسو ميلونو زيات افغانان يې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کليو او کورونو پريښودلو ته اړ کړل.

۱۴- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفيق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچيانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعيت په هکله د مسئوليت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفايتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي:

زموږ د هېواد د فقر او نيستمنۍ پدېده له کمونستيي کرغيړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غريبو او نيستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کيده، سره لدې چې په شلمې ميلادي پيړۍ کې د ټيکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کيدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفايتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نيسمتنۍ زياتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کيږي.

۲– کمونستي کودتا:

په کال ۱۳۵۷المريز د ثور د مياشتې په ۷ مه نيټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراود حکومت يې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغيړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملين او پيروان هم پيژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړئ کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نيټه (کال ۱۳۵۸المريز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوئ د روسانو مستقيم يرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيری د افغان مسلمان ولس د دين، هېواد او هويت لمنځه وړنې په موخه پيل کيدل، د افغانستان په تاريخ کې يوه لويه پيښه وه چې د الله تعالى په مرسته او د سپيڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د يرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې يې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر اوبې وزلئ د مخنيوي او د اقتصادي پرمختګ په ميدان کې د د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډی) په حقيقت کې يوه تير ايستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زياتره هېوادوال يې له کور کاليو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل.

دکمونستي سپيره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بيچاره ګي لا پسې زياته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دين، ابرو، وطن او شتمني يې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځې جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژيم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمريز د ثور په اتمه مجاهدين کابل ته رانوتل، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدينو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کيدو سره يوه نوې مرحله پيل شوه. هغه مهال د دې تمه کيده چې هېوادوال به له هوسايي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هيلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر، ګوندونه او بانډونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵- د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپيڅلي مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، او هلته د هجرت په ديار کې د مهاجرينو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخيانتونه وشول.د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو، کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي وه، د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئوليت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلۍ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ.

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګۍ کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همدا راز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو او ستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۵] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات ور دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دنياکې ځانونه خلاص کړي٠، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق ورو ګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[۱۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې یې مصرف کړي.

د خیانت د بدوالي په هلکه الله تعالی فرمایي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)). [16] پیغمبر هیڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قیامت په ورځ به یې راوړي او بیا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هیڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آیت کریمه کې دغسې وعید د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنیمت او یا بیت المال څخه یې لږ څه غلاء کړي وي او یا ډېر.

له ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی هغه وایي: ((یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کې ودرید او د خیانت په باره کې یې خبرې اترې وکړې، خیانت یې ډېره لویه او بده ګناه وګڼله تر دې یې وفرمایل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وایم: تا ته هیڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنیا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې آس وي او هغه ځنېږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وایم زه هیڅ واک او اختیار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې یې ګډه (یا چیلئ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وایي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وایم زه هیڅ ډول اختیار نه لرم په دنیا کې مې د الله حکمونه درته بیان کړي و.

---

[16]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په شټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او پر شټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځيږي به، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي پر شټ باندې يې سره زر او سپين زر (يا بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[۱۷]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری ځای ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيدا او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک

---

۱۷. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: داسې هیڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمدنفس یې په لاس کی دی یقینا هغه څادر چې د خیبر په ورځ یې د غنیمت له تقسیم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وینا اوریدو سره خلک ووېریدل، یوسړي د بوټ (یا موزې) یو مزی یا دوه مزي راوړل، وې ویل: دا مې د خیبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا د اور یو مزی او یا دوه مزي دي.[18]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حدیث کې د غنیمت په مال کې د خیانت کولو زیات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لویه ګناه ده او کوونکی یې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څیز لږ وي او یا ډېر وي دغسې وعید ورباندې مرتب کیږي.[19]

شهید عبدالله عزام رحمه الله د دې حدیث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقیب سره وايي: (کله چې یو څوک د غنیمت له ویش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخلیږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې یوه او دوه دوه یتیمانو کونډو او د مجاهدینو میرمنو ته راټولیږي چې پرې خپلې ملاګانې نیغې وساتي او د ژوند له نا آرامیو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدینو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدینو په مالونو کې مو له بې ځایه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. یا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې![20]

---

[18]. متفق علیه

[19].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمیة بیروت

[20]. وګوره: في الجهاد آداب واحکام، شهید عبد الله عزام، ص ۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيداشي، نو الله تعالى د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالى به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲]- که چيرې زما امت په مال غنيمت کې خيانت ونه کړي، نو دښمن به د هميش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دريدلی. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځينې سړي د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول
۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [٢٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په يا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله - دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو – چې شمېر يې دولس ؤ- ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[٢٥] بيشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بيايي وويل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

٢٤. المعجم الاوسط للطبراني
٢٥- الأعراف١٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷– اوسنی یرغل:

باید وویل شي چې د لومړي یرغل (روسي ښکیلاک) په څیر دا اوسنی یرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلې، بربادئ لامل وګرځید.

د روسي لښکرو لس کلن یرغل په میلیونونو افغانان شهیدان کړل او هیواد یې په بشپړه کنډواله بدل کړ او یو تعلیمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له یوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زیاتره وتلی او د کار خلک له کمونیزم او روسی یرغل سره د مقابلی په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پایله کښې امریکایي یرغل ته لاره جوړه شوه او امریکایانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي ؤ،

د روسي یرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امریکایي یرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهیر تغیر ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امریکایي یرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته څرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البدایة والنهایة،ابن کثیر ۲۲۵/۹ (المکتبة الشاملة).

۲۷. وګوره: د جدي شپږمه د میزان د پنځلسمي په سیوري کې! | اصلاح انلاین https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸– په حکومت کې درغلۍ او فساد :

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ايا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعيت ښه نه کړ کړ او ايا کوم مثبت بدلون يې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب يې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کال، د زمري مياشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته يوازې د امريکا د متحده ايالاتو لخوا له

[۲۸]. د ۲۰۱۴ زيږديز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) ملیارده ډالرو نه زیاتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پیسو د تورم (انفلاسیون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دویمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[29]

خیړونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت کې مصرف، او (۶، ۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت ځو ځو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[30]

په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان

---

[29]. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

[30]. بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند:اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمي وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر - چې په بهرنیو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګڼل شوي ؤ، چې بیا د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د

---

[31]. تلویزون یک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې یو هم په لوېدیځو هېوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له امله سیګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.

په یاد شوي راپور کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[۳۲]

د امریکایې سرچینو د یوه راپور له مخې (د جدي ۲۷مه، کال ۱۳۹۷ لمریز (۱۷/ ۱/ ۲۰۱۹م پورې د افغانستان د بیا رغونې په خاطر د امریکا متحده آیالتونو ۱۳۲ ملیارده ډالر ورکړي دي.[۳۳] دا مبلغ چې دعوه یې کیږي غیر نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزیرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

[۳۲]. بي بي سي پشتو، نیټه: ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[۳۳]. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction،۲۰۰۱- "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ۲۰۱۹"United States Naval Academy،Annapolis, Maryland January ۱۷, ۲۰۱۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ایالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) ملیارده ډالر تخصیص او مصرف کړي دي.[٣٤]

په لنډه توګه ویلای شو چې او سني حکومت ته د امریکا متحده آیالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بیلابیلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتیاو لپاره کومې پیسې ورکړ شوي دي هغه د تریلونو په اندازه سره وې، لیکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتیجه هم ونه لیدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستې دواء شوې..

د فساد اندیښنې او ښکاره بیلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پیل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغلیو لپاره ډېرې ښکاره بیلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه يې تازه دم[٣٥] د کورونا په بودیجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشین آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولایتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په یوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانیو ترمنځ دي. خلک شکایت کوي چې د یوې اونۍ په تېرېدو سره يې د کورونا د ټېسټ پایلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکایتونو کمېسیون هم په ولایتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نیوکه کوي او وایي چې د یادو پیسو په مصرف کې فساد کیږي.

د شکایتونو اورېدو کمېسیون هم په ولایتونو کې له کورونا سره د

---

۳٤. وګوره: الجزیرة، تمویل حروب أمیرکا بالخارج.. أرقام فلکیة ونتائج غیر محسوسة، ۴/۱۲/۲۰۱۸

[٣٥]. دتیر کال ۱۳۸۹ل، په وروستیو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړیو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولايتونو کې د يادو پيسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسيون مشر وايي، په ولايتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کيږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پيسو کې چې د حکومت له خوا ولايتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کيږي، ورته اسناد او ليستونه له نورو ولايتونو هم خپريږي چې ځينې جنسونه په ډېرو لوړو بيو اخيستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې يو شمير غړي هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولايتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کيږي. د دغه جرګې يو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا يو ميليارد ډالر نقدي مرستې وشوې خو اوس حکومت له نړيوالو پور هم اخلي، نو په دغو پيسو کې فساد کيږي او په وينا يې، د کابل ښاروالي له ماليې وزارت څخه دوه ميليوونه ډالر اخلي او په بدل کې يې ۲۵ زره کورنيو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره يې يوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تماميږي،څه کم يو ميليارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعديل هم غوښتی او اوس له نړيوالو پور هم اخلي، نو دا پيسې چيرته ځي..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهير کې پاکستان ته د ۳۲ وينټلاټورونو قاچاق کيدل د حکومت لپاره يو ستره د رسوايې قضيه او دولت کې د فساد شتون لپاره يوه زياته روښانه بيلګ ده. د چنګاښ په دويمه نيټه (۱۳۹۹المريز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

[36] .وګوره: کورونا ويروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت یې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر څه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې یې په منځنۍ کچه ټولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بیرته له «قاچاق کوونکو» وپیري او د افغانستان حکومت ته یې وسپاري.

پژواک هغه غږونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لارې مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غږونه ښیي چې یو تن وایي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وایي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا یې لګېږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس یې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به یې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلۍ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

---

[۳۷]. وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو اقتصاد پوهانو د نظر او شننې له مخې:اوسني سیاسي او اقتصادي وضعیت ته په کتو یاد قرض له آی ایم ایف څخه اخیستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:۱- د نا امنۍ له وجهې ۲- سیاسي ثبات نشتون.۳- په دولت کې د فساد شتون.

۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) باید په عایداتي منابعو کې په مصرف ورسیږي څو بیرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تادیه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه یو چې داسې سرمایه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بیرته ترې یاد مبلغ ترلاسه کړو.

د ۱۳۹۸ هـ ش کال د مالیې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ۸.۲۶۵ میلیارده افغانیو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې (International Monetary Fund) IMF، Asian Development Bank (ADB)، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC)، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړیوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځینو یې د سود په ورکړې مجبور او مکلف یو.

دولت په ۱۳۹۸ م کال کې ۱.۱ میلیارده افغانیو په اندازه د قرض قسطونه تادیه کړي او ۹.۴۲ میلیونو په اندازه یې سودیا هم ربحه تادیه کړې. که چیرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخیستلو زیان نسبت ګټې ته زیات دی. له آي ایم ایف څخه پور اخیستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سیاسي ثبات، امنیت، عدالت، شفافیت او د سرمایه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعیت کې پور واخیستل شي نو د یو څو مشخصو کړیو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشل شي او هیڅ کومه بله نتیجه به پرې مرتبه نشي او دا به د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفیرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی یې د فساد ضد هڅو پیکه کیدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د یوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بیا بیا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د یوناما راپور او د سفیرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پخوالي پایلې د سولې را روان بهیر او په جینوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زیان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ویلي یې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غواړي چې پر یوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتیا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټیزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانیا او اروپايي ټولنې په پراویزه مشرۍ د یوناما،ډنمارک، جرمني،جاپان،امریکا ،استرالیا ،کاناډا ،ایټالیا ، ناروې، نړیوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانیا او اروپايي ټولنې د استازولیو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پخوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زیان اړوونکی بللی.

---

[۳۸]. وګوره: له **IMF** **څخه پور** اخیستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاین

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره میاشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازۍ دفتر یا یوناما په خپل تازه راپور کې ویلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټیزو جوړښتونو رامنځته کېدل بیا بیا ځنډېدلي او په تېره بیا د فساد د لویو مواردو په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون یې اندېښنه ښودلې وه.[39]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف– لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶زېږدیز پورې[40] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړی وږی ویده کېږی.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[39]. وګوره: د' فساد ضد سفیران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پخه بولي...
https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-۰۵۳۳۵۹۰۷۶

[40].وګوره: د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲ز کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروي. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعي ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټیټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی :سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپیسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر.

لوېدیځ :بادغیس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا، پکتیا، خوست. ختیځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، دایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بې‌وزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

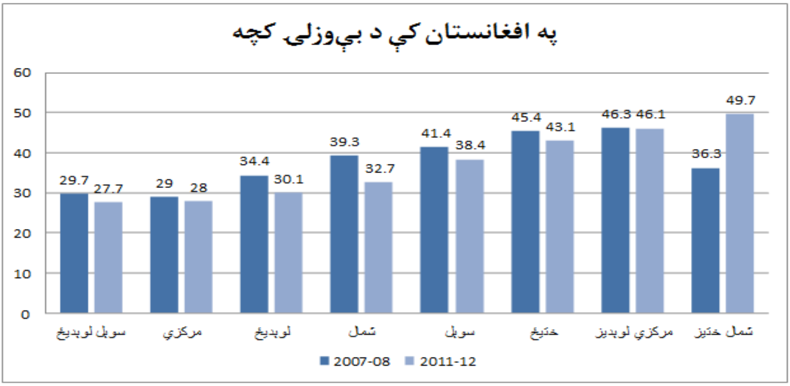

شپږم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولایت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو کورنیو ماشومانو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه یې بې سواده دي. او د هغو غریبو کورنیو اولادونو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۱.۷ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بې وزله او غریب پاړکي کې د بې کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ یې له زیږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده کړو له زیاتېدو، د بې کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمریز) د غوائي په میاشت کې د یو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زیاتوالی د شرم وړ وباله. ده وویل چې هېواد کې د بې وزلۍ کچې زیاتوالی لامل شوی چې ټیکاو رامنځته نه شي. دي وړاندې ویلي و: «کله چې بې وزلي له پنځوس سلنې زیاته شي، ټولنه به څنګه ټیکاو ته ورسیږي؟ فقر د ټیکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غویي میاشت په ۱۶ مه نیټه د احصایې ادارې افغانستان کې د بې وزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پایلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تیر کال (۱۳۹۶ ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د څېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانيو لږ عايد ولري ژوند يې د بې وزلې له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا څېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زيات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستيو کې ويلي وو چې ۳ ميليونه هېوادوالو ته به کار پيدا کوي، خو بيا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې يې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځينې بې وزله کورنۍ وايي د ملي يووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته يې اقتصادي حالت خراب شوی.[۴۱]

ج– ۱۳۹۸ لمريز کال:

د چنگاښ په ۳۰مه، کال ۱۳۹۸ لمريز (۲۰۱۹ /۷/۲۱) د نړيوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ۲۰۱۸ ز کال کې په اقتصادي پاليسيو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلي لاپسې زياته شي او د ژوند شرايط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمياشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جگړې، وچکالۍ او ناڅرگند سياسي وضعيت گډې اغېزې، چې له کبله يې افغانستان په سويلي اسيا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاگه کوي.

په افغانستان کې د نړيوال بانک رييس هينري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربيره ډېربدونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلي مبهم سياسي وضعيت او په امنيتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننگونې سره مخ

---

[۴۱]. طلوع نيوز ، ۱۸ غوايي، کال ۱۳۹۷ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جټکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جټکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وايي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړې وال بانک د کال (۱۳۹۸المرېز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنګاښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بې‌ثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوسمهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بې‌ثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بې‌کاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټیټېدو ته ځېر شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل يې ځانګړو شرايطو ته اړتيا لري.

ښاغلي کرالی وويل: "دولت بايد ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېريال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو مياشتو کې د اداري فساد او کمو شويو مالي منابعو د خراب مديريت مخنيوی وکړي. نړيواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقويې په برخه کې يو حياتي نقش لوبولای شي، هغه داسې چې د امنيت او پراختيايي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او يقيني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سياسي جوړجاړی به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسی په امنيتي حالاتو کې له پايدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېدای شي.

ښاغلي کرالی زياته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به يوازې هغه وخت شونې وي چې امنيت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوی ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسيزو کې يې د پياوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي.[۴۲]

د- ۱۳۹۹ لمريز کال:

د تير کال (۱۳۹۸) په وروستيو او د سږ کال (۱۳۹۹لمريز) په لومړيو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځينې نورو هېوادونو په څير د کورونا (کويد ۱۹) وبائي

---

[۴۲]. نړيوال بانک: د افغانستان اقتصادي وده له جدي ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR/۲۰۱۹/۰۷/۲۱:: › press-release › https://www.worldbank.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هيوادوالو پدې ناروغۍ اخته کيدل، دحکومت لخوا په بيلابيلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلې ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.[۴۳] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي.[۴۴]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان ځرونه پريږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[۴۵]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلۍ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

---

۴۳. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

۴۴. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

۴۵. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دي، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پريږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنگه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنگونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توگه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱- د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندې منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشي خپل او ج ته رسيدلی وي او نيستمن وگړي د مغرورو شتمنو تر څنگ ژوند کوي. دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** -کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وگرځي)). [۴۶]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم گرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنگه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

---

[۴۶] - وگوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

۲۰- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه خپریدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان يې کامیاب نه شول، او د نوموړې مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او دا چې له کمونستي تیري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي موسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي[۴۸] او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه مومن هوډمن افغانان متې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او فریضه تر سره کړي..

---

[۴۷]. صحیح ابن خزیمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ لیکنه (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او مخنیوی يې) کې یو څه تفصیلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسيحي محرف دين ته د بلنې په وسايلو کې يو هم غريبو او بيچاره وګړو ته د معيشيت وسايل برابرول او يا ماديات ورکول دي، نو بايد چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نيوي ته زياته پاملرنه وکړي چې د فقر او يا لوږې له مصيبتونو سره لاس په ګريوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقيدې د اسلامي دين د حقانيت او د نورو دينونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د يوې د عامې بيدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه:

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارۍ ښځې ته يې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارۍ ته ورکول کيدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[49]

په يو حديث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زياته پناه غوښتله، نو يو چا ورته وويل: ای د الله پيغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زياته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمايل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[50] کله چې يو سړی قرض واخلي او (احيانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وايي او که وعده کيږدي، نو نه يې پرځای کوي.[51]

---

[49]. صحيح البخاري ، كتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدين

[50]. متفق عليه

[51]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض او پور ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بېلابېلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ یو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینځه یې ورته راغله خبر یې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلویښت مسئلې وویستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي: ((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[52]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندې د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي.[53]

پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغیزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بېلابېلې اغیزې لري، همداراز د غه پدیده د بېلابېلو ناخوالو او ستونزو زیږوونکې ده. په راتلونکې موضوع کې زموږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څیړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[52]. متفق علیه

[53]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې: ناپوهي، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پردیسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتیاج دی، چې وضاحت او څرګندونه یې پدې توګه ده:

۱- ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځې ړنګ شول. او هغه کوم ښونځې چې د کمونستانو په وخت کې موجود وه، ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته یکې زیات تاوانونه ورسیدل.

د روسانو او کمونستانو د یرغل له امله چې زموږ ولس له بیلابیلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې دځینو احصائیو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسیدلې وه،چې لدې امله زموږ هېواد په تعلیم او فرهنګ کې له ډېرو غریبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کيده.[٥٤]

که له يوه پلوه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپيريال په هغو شرائطو کی چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طريقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستنيدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو د دې کار مخنيوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګوانښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پيسۍ هم راغلی خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو، لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ المريز د سنبلې مياشت په ۱۵مه

---

[٥٤]. وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنك محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي ؤ: ((لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زوربږي، د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي ځلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمريز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه ياده کړې وه.[55]

په کال (۱۳۹۸لمريز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړيوالې ورځې 'سېپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته بايد په خپله ژبه د سواد زده کړې زمينه برابره شي. دغه نړېوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړيوالو مرسته کوونکو ته يو فرصت وګڼله چې په وينا يې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وويل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس ميليونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي .

د پوهنې وزارت وايي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره يې د سواد زده کړې او سنۍ عملي کېدونکې پاليسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار يې له لوړو افغان چارواکو او بهرنيو موسسو سره ليدنې، کتنې هم پيل کړي او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړي دي .

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ ميلادي کاله پورې به په

[55]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړ وي، خو اوس چې ۲۰۲۰ میلادي کال ته چې یوازې څلور میاشتې وخت پاتې د دغه وزارت چارواکي مني چې تاکلې موخې ته نه دي رسېدلي خو په وینا یې د لوستو وګړو کچه یې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال یو ځل بیا د یاد وزارت د سواد زده کړې معینت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس میلیونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به یې د لیک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وینا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر یې لوړ وي د سواد زده کړې معینت ورته د لوړو زده کړو زمینه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمریز کال د یو راپور له مخې د پوهنې وزارت د یو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په چټکۍ سره د نفوس زیاتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس میلیونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاریه اووه میلیونه نور هم ور زیات شوي ؤ.[56]

---

[56]. د سواد نړیواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو- بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ –(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بیکاري:

بيکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولويږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري او ددې په وسيله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولري، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لري، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بوديجوي کسر سره مخامخ کيږی بيا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او يا هم له نړيوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړيوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرايط لري.[57]

---

[57]. ټول افغان،درېنی د ۱۳۹۲ لمريز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بيکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکريا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړتیا لرونکي وګړي له کارونو او وظیفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کېږي، همداراز ځیني هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانېږي یوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کېږي، یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کېږي، او یا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کېږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعلیم یافته شخص دې په دولت کې پر وظیفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لاربنوونو په رڼا کې خلک باید دحکومتي وظیفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه یو مسئولیت دی او سبا د قیامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کېږي. بلکې په ټولنه کې باید د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانۍ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري، ځوانان، ماشومان، معیوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدایګري کوي. یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وايي، ځینې یې ځانونه داسې ښيي چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کی د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَى، وَالسُّفْلَى السَّائِلَى)).[۵۸] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[59] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت كې دا د اور یوه سكروټه غواړي، نو خپله خوښه یې ده چې ډېره غواړي او كه لږه.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)).[60] له تاسې به د یو چا (ګدایګر) باندې د سوال كولو حالت همیش تر دې پورې وي چې (په قیامت كې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به یې د غوښې كومه ټكړه نه وي پاتې.

د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ویلي: له انصارو نه یو سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او د یو څه غوښتنه یې ورڅخه وكړه، نو هغه ورته وفرمایل: ایا په كور كې څه نه لرې؟ هغه وویل د خره یوه كته شته چې یې اغوندو، او څه یې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پكې څښو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شیان راوړل. رسول الله صلی الله علیه وسلم دواړه په لاس كې ونیول او اعلان یې وكړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ یو سړي وویل زه دواړه په یو دِرهَم اخلم، هغه بیا اواز وكړ چې څوک یې له یو درهم نه په زیاتو پیسو اخلي؟ نو یو بل سړي وویل زه یې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته هغه شیان وركړل دوه درهمه یې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته یې وركړل او ورته یې وفرمایل: پدې یو درهم خواړه واخله او كورته یې یوسه

---

[59] - صحیح مسلم ، كتاب الزكاة

[60] - صحیح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهی عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوسته ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هيڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لگولی وي اوبل هغه څوک چې د وينې او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي.[61]

علامه يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث کی مونږ گورو چې:

الف- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو گام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپېژاند.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم گدايگر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د گدايگرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزي د حل طريقه يې ورته وښوده او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنگه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -

---

[61] - حديث په: (سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ۲۵) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرۍ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو ګيډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅاوه چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپيرﻳال سره مناسب و او د کار آله يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې ورباندې پوره کيږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او ياىې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايې.[٦٢]

نو د ګدايګرې د مخنيوي په ميدان کې دا هم اړينه ده چې اړونده ګدايګرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارګانونو له لورې د هغوی د وضعيت برابر کارونه مهيه کړل شي، ترڅو يو له يوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوايې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته ګټه ورسوي.

همدارنګه د ګدايګرو او فقيرو وګړو د پالنې او تعليم لپاره ځانګړې تعليمي پروژې په کار واچول شي..

۴– ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو ګټو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو له د ژوند د نورو برخو په څېر پر صحت او

۳۰- وګوره: فقه الزكات، د يوسف القرضاوي ۲/۸۹۴- ۸۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتيا باندې هم ناوړه اغيزې پريباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيماريانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څير په صحي برخه کې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجهورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بيا رغاونې په پروسې پيل کيدو باندې د کافي وخت په تيريدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ايا موږ د دې ناروغيو متخصصين ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دويانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بيا هم ملامتيا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نيولو سره د خلکو په حياتي مسايلو باندې لوبې کوي.

بايد ووايو چې که له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل کيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمريز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو څخه زیات د هیپیتات په ویروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تیریدو سره زیاتیږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعلیم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغیو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کیږي دا هم د ځانګړې اندیښنې وړ خبر دی.[۶۳]

د یوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړینه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتیا د نړیوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتیا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولایتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښیې چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړینه د غیر ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مرګونه یې بیا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[۶۴]

د کال ۱۳۹۸لمریز په وروستیو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کوید ۱۹)[۶۵] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنیوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[۶۳]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan.

[۶۴]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمریز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[۶۵]. د کرونا یا کوید ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زېږدیز کال په وروستیو کې د چین هېواد په اوهان ښار کې پیدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنيوي او درملنې لپاره کومې پيسې او وسايل راغلي ؤ،دا هر څه د خاينو وګړو د خيانت ښکار وګرځيدل. بلکې د ځينو شنونکو په اند دکرونا ويرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[٦٦]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵– خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيداکړي او خپل اقتصادي مشکل پری حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو کړو وړو پښيمانتيا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

[٦٦]. وګوره: راديو آزادي، ثور ۰۱, ۱۳۹۹،

او وګوره: **کورونا** ويروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې **د** فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱٤/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸٦٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

٦- پردیسي او هېواد پریښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غریبۍ او بد اقتصادي وضعیت له کبله زیاتره دوو ګاونډیو هېوادونو پاکستان او ایران ته تلل، چې ایران ته به په تګ کې ډېر ستونزي موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې یادو دواړو ګاونډیو هېوادونو ته زموږ د ولس یو زیات شمېر وطنوال ځانګړې اړتیا لري، او هلته د ورتللو لپاره بیلابیل ستونزي او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ایران ته نن ټکی اسیا (شنبه، ۱۳ (دغوایي په ۱۳ مه، ۱۳۹۹ل): د ایران سرحدي پولیسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سیند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سیمې له لارې ایران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له یادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په یزد ولایت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پولیسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو ټپي کیدل یا سوځیدل دا هم یوه خورا زیاته بوګنونکی پیښه ده.[٦٨]

حقیقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسیله یې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسایي ورسیږي. دا په بې شمېره پیسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ایا نه شو کیدای د یو معقول او ګټور پلان له مخې یې په ایران او

---

[٦٧]. وګوره: د **ایران** سرحدي پولیسو **٥٠ افغان** کارګران **په سیند** لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: **ایران کې** د سوځېدلي افغان فریاد؛ "لږ اوبه راوړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرین په خپل هېواد کې میشته کړي وای؟
اصلا موږ له خواخوږو او وړتیا لرونکو چارواکو څخه بې برخه یو، هغه چارواکي چې د رعیت په وړاندې د خپل مسئولیت احساس وکړي، او خپل ماموریت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادۍ په فکر کې شي، د رعیت د آبادۍ لپاره هلې ځلې کوي..

کله چې په ۱۳۹۵ لمریز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مؤسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړې شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار وګرځیدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیردارۍ کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارۍ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..!

پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځایه زیات دوو رقیبو ګاونډیو هېواد ونو (ایران او پاکستان) ته زیاته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یوکپ مړۍ پکې پیداکړي او هغه وګړي چې غربې او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځيني يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کيدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کيدو حقيقت خو له هيڅا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته کړی، څو د نورو ستونزو د مخنيوي سربېره د مهاجرينو بيرته راستنيدو او په هېواد کې يې ميشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پای ټکی کيږدي!

٧–په نشه يي توکو روږدي کيدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پايتخت دی- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کيږي چې لويه بهانه يې بيکاري او غريبي ده، او يا هغه ځوانان چې د سياسي يا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسايه او يا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي وُ. چې اوس يې زياتره بېرته له بهرنيو هېوادونو په زور يا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زياته برخه يې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړين توکي. نه د افغان حکومت او نړيوالې ټولنې له لوري د دوی ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه يي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په ميليونونو ډالره لګول کيږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه يي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه يي توکو د روږدو کسانو شمېر زياتيږي. وروستي راپورونه ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لویانو تر څنګ په دغه ناوړه پدیده ماشومان او مېرمنې هم روږدې شوې دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه يې توکو باندې د بندیانو اخته کیدل، او هغوی ته نشه يې توکې په آسانۍ باندې رسیدل داسې یوه پدیده چې سل په سلو کې يې حکومتي اړونده چارواکي مسوول ګڼل کیږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکایتونو اوریدو کمیسون د افغانستان د زندانونو مشر د یو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړۍ نیوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځایونو بدل شوې دي.

د مشرانو جرګې د شکایتونو اورېدو د کمیسیون مرستیال وویل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولویږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړیږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه یوازې دا چې روزل کیږي نه، بلکې ډیری يې پر نشو روږدي کیږي..[٧٠]

یو شمېر خلک وایي له یوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو یو روزنځی هم دی چې زندانیان په کې د نشيي توکیو او نورو ناوړو بوختیاوو څخه ژغورل کیږي. خو د افغانستان په څرخي پله زندان کې حالت بل راز دی. نه یوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږديتوبه نه ژغورل کیږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانیان هم په کې په هیروینو، اپینو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. وګوره: په نشه يي توکو روږدي ماشومان ډېر شوي pashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بندیان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د کابل د ځرخي پله زندان روغتیایي ځانګې ته ورغلیو یو شمېر روږد زندانیانو و ویل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه یوۀ تن داسې وویل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشیي توکیو ډک دی په کیلو کیلو موندل کیږي څومره دې چې په کار وي پیدا کیږي، خو چې پیسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هیروینو روږدی شوی یم،دا نشیي توکي ملاقاتیان او پولیس راوړي ، که خپله پولیس په کې ښکیل نه وي، څوک یې راوړي، اوه تړلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پیسې ورکړي د نشیي توکیو ډکه لارۍ هم رالیږدولای شې".د ځرخي پله په روغتیایي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکټر چې د خپل نوم له خپرولو یې ډډه کوله ومنله چې لږ شمیر روږدي کسان له بهر چاپیریاله روږدي رالیږدیدلي او ډیر شمیر په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې په کال (۱۳۹۷المریز د غوایي په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیدلې دی. او په یو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی ؤ - د نوموړي وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډیریږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه داده چې ځینې معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وګوره: BBC Pashto - افغانستان - په ځرخي پله زندان کې نشیي توکي...

[72]. ازادي رادیو جدي ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پیله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتیجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځینې راپورونو پر اساس ویل کیږي چې له هغه راهسې چې دامریکا په مشرۍ بهرنیو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړې ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او تولید زیات شوی دی. سره لدې چې په تیرو کلونو کښې دنشه ایزو موادو د جرړې د ایستلو لپاره زیاتې ژمنې شوی وې او پر افغانستان باندې د برید پر مهال د امریکا یو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ایزو موادو تولید له مینځه یوسي، خو څرنګه چې دامریکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختمیدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ایزو موادو تولید څو برابره زیات او لا په زیاتیدو دی..[٧٣]

پدې ځای کې د مخدره او نشه یزو توکو د مخنیوي په موخه دا لاندې وړاندیزونه د پام وړ ګڼو:

١. د الله تعالی د رضاء لپاره او د د ینې وجیبې او مسئولیت له مخې باید چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنیوي کې هلې ځلې وکړي.

د ایماني وجدان او احساس له مخې یو مسلما باید پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه یومسلمان یوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانیت د لارښوونې او هوساینې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

موږ د داسې یو پیغمبر صلی الله علیه وسلم امتیان یو چې الله تعالی د ټولو عالمینو لپاره رحمت رالیږلی او پر لارښوونو کې یې یوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ویبپانه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانیت نه بلکې پر حیوانیت باندې هم د رحم کولو تاکید شوې دی. نو مسلمان ته د هغه په پیروۍ کې دا مسئولیت هم سپارل شوې چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پیغام ولري.

ایا دا به مناسبه وي چې یو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابیان، پوډریان او چرسیان) ګوري او د هغوی په وړاندې دې خپل مسئولیت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه یو مسلمان دې ځینې داسې د پوډرو معتادین ګوري چې له حیواناتو څخه هم زیات ذلیله ګرځي او بیا دې ورته فکر من کیږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانیت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپیداکیږي، د داسې پریوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، یا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ریښتیولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه یو ستر جرم ګڼل.

باید چې حکومت د شرعي قوانینو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنایتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه یې او مخدره موادو د استعمال، پیر او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بندیز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوایرو له لارې د داسې جرایمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ایا زموږ حکومت به د ځینو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې یو اقدام وکړي چې له مخې یې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده دیني سرچینې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرئ، ترويج او بيلابيلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلايلو په رڼا کې دې لاندې نتايجو ته رسيدلي دي:

الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛دا ځکه چې د دې توکو په لیږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سيمو کې ستر زيانونه او تاوانونه رامنځ ته کيږي.

ب. هغه څوک چې مخدره شيان ترويج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره يې مهيه کوي، يا يې راواردوي، يا يې ډالۍ کوي، که يو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او يا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کيږي. او که چيرې دا کار بيا هم تکرار کړي، د هغې تعزير او سزا زياتيږي او کيدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.

دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تماميږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترويجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخريب څخه کم نه دی چې له امله يې خلک لوټلی او وژلی شي.

د فقهې په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه برید کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټماری جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]

او دکتور دوهبه الزحيلي صاحب وايي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتيا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزير (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه يې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او يا حاکم يې ورته تجويز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوى إسلامية:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شیانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزیر کیدای شي وژنه هم وي، چې هغې ته سیاسي وژنه ویل کیږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعیت د وژنې موجب وي لکه داچې یو څوک په تکرار سره د نشه یې یا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت یې ګرځولی وي) یا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، یا د لواطت او یا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځینې معاصرو هغو مفتیانو لپاره دلیل دی کومو چې د داسې یو قانون مشروع ګرځولو وړاندیز کړی چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او یا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوی د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مزکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې روانې دي هغه کمې دي، نو باید چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د یو ځانګړې برنامې له لارې له یوه اړخه د روږدو د تداوې لپاره روغتونونه زیات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدې کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتیاد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوی د جسمي ظروفو

[٧٥]. وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحیلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..
۴- د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.
۵- د اسلامي سپيځلي دين له مخې قانون د حاکم او رعيت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار يا د هغې په څښلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعيت عام وګړي د نشه يې او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کيږي، بايد چې چارواکي او يا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.
۶- د مخدره او نشه يې توکو پر ضد مبارزه کې بايد چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بنديزونه ولګول شي او د اسلامي سپيځلي شريعت له مخې پر شرابيانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنيوی کې لازم پرمختګ وشي.
۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بنديزونه ولګول شي، د چرسو معتادينو ته هم د اسلامي شريعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبيق شي، همدرانګه چرسيانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ويستلو ته اړ شي او دهغوی له ځواک څخه دهېواد او ټولنې په ديني او دنياوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.
۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزیري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنیوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او یا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځینې مادو کې پر اسلامي شریعت باندې د عمل او دهغې د پلې کیدو ژمنه شوي، لیکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کیږي او ځینې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غیر سیاسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفیذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغیږي کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعیت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه یې نه لیدل کیږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کیدای شي د ناکراریو، جګړو او بې اتفاقیو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل یوازې د خپل سپیڅلي دین د لارښوونو په پیروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ یو اساسي علت یې د خپل دین له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بیلابیل مشکلات دي لومړی لامل یې دانسان جوړیدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافيايي کړۍ ماتې او ختمې نه شي، د زوراکيو، درغليو، خيانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بيت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ يې عدالت او انصاف دی- قايم نه شي، نو بيا پدې هېواد کې امن، د نظام پايښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختيا رامنځ ته کيدل ، د فقر او بيچاره ګئ، د نشه يي توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختميدل نا شوني او مستحيل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوساينې او ژغورنې په خاطر د خپل سپيڅلي دين د اقامې او د هغې د شريعت او قانون د پلي کولو لپاره يو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸- نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيداشو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په نظر کې نيولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تماميدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده. الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[۷۲] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارۍ، پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم». په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې له پورتنیو ناخوالو – چې یو عمده سبب یې فقر او نیستي ده او له بله پلوه د یرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته یو ښه بدیل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قایمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړیتوب ورکړي، د رعیت هوساینه او آرامي یې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بیارغاونې لپاره پداسې یو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې له یوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بیکاره هېواد والو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغلیو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک دیوالونه ودروي.

---

[۷۶] صحیح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کريم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځينې اړمنې طبيقې يې هم په ګوته کړي چې هغه يتيمان او معيوبين دي. نو محتاج او اړمن خلک بيلابيلې ډولونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشول، دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بيلابيلې اسلحې وازمايلې.. چې له امله يې بشري ناورينونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته يې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زيات مالي تاوانونه هم واړول، او يو زيات شمېر هېواد وال يې له له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زياتو بيچاره طبقو د احتياج څرګندونه او د هغوی د لاس نيوي او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا ورپسې هغه ښځې د مېړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي يا سوال او ګدايګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د ښځې مقام:

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې د ښځې په هکله هم پوره لارښونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږیدو) زیری ورکړ شو، نو مخ به یې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډ شو. له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پیغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې یې (ژوندۍ) ښښنه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي.

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

---

[۷۷]- النحل ۵۸ - ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴿١﴾)). [۷۸] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګيرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لوڼو په زيږېدو خفه کيږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسيره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [۷۹] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې يې اراده وشي پيدا کوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لوڼۍ ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کيږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[۷۸]. النساء ۱
[۷۹]- الشوری ۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾)).[٨٠] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[٨١] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشې رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[٨٠]- النساء ١٢٣
٣٨- سنن ابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو اودس به یې وکړ (مسجد ته) دلمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له ځلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمايي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حدیثو په یو راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونۍ، یا درې خویندې، او یا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسیږي او بیا یې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحیح البخاري ، کتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : کتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

دا په داسې حال کې ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي، او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځينې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څير پلورل کيږي، چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((قالَ الله: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[۸۵] الله تعالى داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم: يو هغه سړی چې زما په نامه عهد (ترون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحيح البخاري، کتاب البيوع ، باب (۱۰۶) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالی فرمایي:((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸٦] د ښځو هم (پرنارینه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه یې اداء کړي لکه د نارینه وو چې پر هغوي دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعې او رخصتیدو حج) کې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې یې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصیې او سپارښتنې وکړې چې یو ه توصیه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، یقینا چې تاسې هغوی د شریعت د پیروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې یې بد ګڼئ، نو که داسې یې وکړل بیا یې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طریقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتیا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارۍ او غریبۍ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**السَّاعِي على الأرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي**

۸٦ . البقرة ۲۲۸.
[۸۷] صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ».[88] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجر کې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيرېږي.

په هېواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ – چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي – مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کيښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کيدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي، بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پای ټکی کيښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

٤٤- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړول وي، او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپېڅلو موخو ته موږ هله رسیدای شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنی سره اسلامي شریعت حاکم او واکمن وي.

دویم: بې وزله ماشومان:

د اسلام سپېڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله یې لازمي لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[۸۹] تاسې خپل بچیان د لوږې له ویرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بیشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدارنګه فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْۖ)). [۹۰] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه پر

---

[۸۹]- الاسراء ۳۱
[۹۰]- الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتل کیږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[۹۱] هر يو له تاسې شپونکی دی او له هر يو به د هغه د رعيت او ماتحت په هکله پوښتل کيږي.

په عمومې توګه په فقيرو او نيستمنو ټولنو کې د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طريقه مسئوليت نه ادا کيږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زياتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لاپريږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تيری کيږي. ځينې هغه ماشومان چې د منډې او تړې جوګه دي د روزۍ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغوليدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدايګري کول، دا ټولې هغه ناخوالې دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د يو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمريز، د قوس په ۶مه نېټه)) د افغانستان د کار او ټولنيزو چارو وزارت ويلي: په هېواد کې ۱.۳ ميليونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځينو ارقامو له مخې، ۱، ۲ ميليونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لخوا يې لاسنيوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمين لپاره خپل راتلونکي ته اند ښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او يا له خپل توان څخه څو چنده زيات بار وړي ايا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم زيات وړ نه دي ؟

---

[۹۱]. متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دادی چې مور په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل، اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو یې خاوند ورباندې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی.

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت، او روغتیا د خرابوالي له یو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول یې پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي؟

باید یادونه یې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزلیو په لړیو کې ماشومان هم په زیاته کچه له بې وزلیو او زیانمن کیدو سره مخ کیږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنیو شرایطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زیاته شو، د هغې ل جلمې یې ماشومانو ته هم یو زیاته برخه رسیدلې.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نیم نفوذ څخه زیات خلک د بې وزلۍ له کربښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (یونېسېف) وایي اندېښنه لري چې د قرنطین په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د یونېسېف ویاند وایي: ((موږ اندېښمن یوو چې کورونا ویروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او ناداره هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړیوال دفتر پدې وروستیو کې رپوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نیم مېلیون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي. [92]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

باید چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نیوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نیوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بیت المال په مالونو او شتمنیو کې ناوړه تصرفات کوي، خیانت او درغلي پکې کوي، یا داچې خپل مسئولیتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتیاج یې رفع شي.

د ولس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې باید چې دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

[92]. وګوره: د کورونا ویروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداریۍ زیاتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان یې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وایي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلای.[۹۳]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستې او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکید کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

---

[۹۳]- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دارالفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمايي: ((وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[٩٤] او ودې ويرېږي هغه خلک که چيرته د هغوی له مړينې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی په هکله به انديښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥ)).[٩٥] او مه نږدې کيږئ د يتيم مال ته، مګر په هغه طريقه چې سمه وي، څو چې زلميتوب ته ورسيږي.

پدې آيت شريف کې الله تعالی د يتيم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکيد کوي چې سرپرست يې بايد په مال کې ناجايزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آيت کې يې هم وضاحت شوی دی:

((وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ)).[٩٦]" تاسې يتيمان وازمايې تردې چې کله زلميتوب ته ورسيږي، نوکه هوښيارتيا مو ورڅخه وليده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي).

[٩٤] - النساء ٩
[٩٥] - الأنعام ١٥٢
[٩٦] - النساء ٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراک کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (ځوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني آیت په اخر کی فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ.او هغه ځوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که ځوک فقیر وي، نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها وایي:((دغه آیت د یتیم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چیرې هغه نیستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورڅخه خوراک کوي)). او د حدیثو په یو بل یو روایت کی ذکر شوي: یو سړي له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هیڅ مال او داراي نشته او یتیم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمایل: د خپل یتیم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زیاتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحیلی ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالى فرمايي: ((وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞ ۖ)).[۹۸] اى پيغمبره! دوى له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوى لپاره ښيګڼه غوښتل غوره کار دى)). پدې وينا کې الله تعالى د يتيمانو د اصلاح ، د هغوى سره ښه چلند او د هغوى ښه سرپرستي يو بهترين عمل ګڼلى دى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم په خپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [۹۹] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردى وي، زه او هغه به په جنت کى داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))"[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دى چې پکى يتيم وي، ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دى، چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنى ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو، بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه

---

[۹۸]- البقرة ۲۲۰

[۹۹]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نیك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختیا کی یې له استعدادونو کار واخستل شي.

یتیمتوب څه عیب نه دی بلکې عیب پدې کې دې چې په ټولنه کې د یتیمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم یتیم ؤ، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمایې: ((أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[۱۰۱] ایا ته مو یتیم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پیغمبر استازي صلی الله علیه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زیږیدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار یې وفات ؤ، نو نیکه یې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بیا د هغه له وفاته وروسته تره یې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخیسته..

د دغه احسان په یادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله علیه وسلم ته بیا دا امر کوي چې د یتیم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب یې امت ته هم شامل دی:
((فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ۝٩)).[۱۰۲] نو پر یتیم باندې قهر او غصه مکوه.

باید په یاد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو(روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او

---

[۱۰۱]- الضحی ۶
[۱۰۲]- الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستۍ په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مؤسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه، لجنة الدعوة الاسلامیة، هیئه الإغاثة الاسلامیة, هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نومورو موسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې رواني دي، د نومورو مؤسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله نه شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زمونږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبې پربنسټ - لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستې ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زمونږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتيا په خپله پوره کړي او د يتيمانو د لاس نيوي په خاطر بايد چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پيل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې بايد دغه احساس پيدا شي او با احساسه وګړي بايد پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا يو حقيقت دی چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تيري د عام کيدو له امله د يتيمانو حقوق هم ضايع کيږي، د يتيمانو ځينې ظالم وارثان د هغوی شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همداراز ځينې حکومتي چارواکي يتيمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجايزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنيز ظلم د مخنيوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو يوه نمونه ذکر کوو چې د يتيمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بيان شوی:

الف. الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَـٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارًاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾))[۱۰۳] بيشکه هغه کسان چې د ييتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بيشکه چې دوی په خپلو خيټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله عليه وسلم په يوی وينا کې د يتيم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، هغه فرمايي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ الله! وما هُن؛ قالَ: الشرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النَفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَوَلي يومَ الزَحْفِ، وقذْفُ المُحْصَناتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)).[۱۰۴] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وويل: ای د الله پيغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمايل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د يتيم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

[۱۰۳] ـ النساء ۱۰

۵۸- متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**».[۱۰۵] اى الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوى له حق تلفۍ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلی الله علیه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکى ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: «**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**»[۱۰۶] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوى په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

بايد چې په هېواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوى لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړ، کې د هغوى لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې ته

---

[۱۰۵]- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

[۱۰۶]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیر شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې یتیمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بدیلو موثرو لارو باندې هم غوروشي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ باید چې په حکومتي او شخصي نمونه یي ښونځیو او مدرسو کې د یتیمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سیورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې یو چاپیریال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څېر یتیمان نه وي - یتیم ته په طبیعي چاپیریال کې د وخت تیریدو موقع ورکول کیږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتیا څخه هم برخمن کیږي.

ب- د یتیمانو سرپرستان او کفالت کوونکي باید چې د نقدي کفالت ترڅنګ یتیمانو ته په ځانګړو نمونه یې او ممتازو ښونځیو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمینه برابره کړي اوبیا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونیسي، پداسې طریقه چې د ښونځي او یا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول یتیم د ارزونې لپاره یوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

ج- که د ځینې ظروفو او شرایطو پر بنسټ دا اړینه وي چې یتیم باید په روزنتون کې تعلیم وکړي، نو بیا د هغو یتیمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الایتام په لیله کې ووسیږي؛ ځکه چې د خپل کلي او یا د خپلې کورنۍ په چاپیریال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډیانو ترڅنګ د یتیم وسیدل هغه له طبیعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- باید چې په روزنتونو کې اداري او تدریسي عمله، همداراز کار کوونکي د یتیم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چی عمرونه يې د بالغوال] مرحلی ته نژدی وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغي له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

خلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردی زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کی الله تعالی فرمايلي دي:

الف- ((لَيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)).[۱۰۷] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)).[۱۰۸] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

[۱۰۷] - الفتح ۱۷
[۱۰۸] - التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوی په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معیوبیت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې یوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضیلت ورکړې مجاهدینو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

زمونږ په تیر جهاد او قربانیو کې –د روسانو او کمونستانو پر ضد - زیات شمېر خلک معیوب او معذور شول ، چې لاتر اوسه پورې یې یو زیات شمېر د ژوند د سختیو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بیا له هغې وروسته د امریکا په بریدونو او بمباریو او داسې نورو بېلابېلو حالاتو کې یو زیات شمېر هېوادوال د معیوبۍ په ټغر کیناستل.

د معیوبو وګړو له جملې نه یې ځینې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سړکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خیر خیرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹]- النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډېر بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوى پوره لاس نيوى وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معيوبو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوى لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوى د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالى راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوى لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوى د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوى ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوى ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصى نه شته دى.

په کال ۱۳۸۱المريز کې چې کله مو پدې ليکنه باندې پيل وکړ، نو د معيوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې وليدل چې د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې ميدان کې يې زيات شهرت درلود د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کى واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲- د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

د ليکنې په پيليزه مرحله کې مو د هجرت په ديار (پېښور) کې د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود، د هېواد په داخل او خارج کې يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې ژندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کیمپ کې وسیدله.

۳- یو نابینا وویل: زمونږ د هېواد د نابینایانو عمده ستونزي اقتصادي دي، او دهغو نابینانو د ژوند کړاوونه لازیات دي چې د کورنۍ مسئولیت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابینایانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پیل کړې وې (چې سترنجیو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کیدل. همداراز د ښځینه نابینایانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سیخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کیدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فیاض چې په خپله نابینا دی د نابینایانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي میدان کی نابینا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطیب، ښوونکی، ادیب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسایلو په ډګر کې هغوی ته تایپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانګړی ماشین او داسې نور وسایل ښودل زیات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو باید چې حکومت، خیریه موسسې او شتمن وګړي دې قضیې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپر کی
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، ميرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيدا کولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، وزګارو او بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- په اسلام کی د کار اهمیت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنئ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي. کله چې الله تعالی ځمکه پیدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کیښود، روزي يې پکې پیداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د ثیزونو زخیرې پیداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[110] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځاى او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسایل او اسباب وګرځول (پیداکړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمایلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)).[111] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسایلو بار کړي، او له پاکیزه ثیزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا.[112] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ

[110] - الأعراف ۱۰
[111] - الاسراء ۷۰
[112] - هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولٗا فَٱمۡشُواْ فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦۖ .

[113] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه یې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له ((حلال)) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمایي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[114] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابواخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[115] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګایي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

[113] ـ الملك ۱۵
[114] ـ الجمعة ۱۰
[115]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پرېږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې-په جهاد سره–ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه، چې هغوی زموږ پیشوایان دي.[116]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی، که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نه شي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کی فرمایلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ اللهُ بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**)).[117] داچې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې یو ګیډۍ خس راوړي، وه یې پلورې او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، ځوک یې ورته ورکړي او ځوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې ځرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي، خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی.

دکار اوکسب په میدان کی د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[118] الله تعالی هیڅ یو پیغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولي دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان وربانديې زیار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[119] هغه خوراک چې یو انسان یې له لاس ګټې څخه خوري، هیڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بیشکه د الله تعالی پیغمبر داود علیه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)
[119]. صحيح البخاري
[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږ وال دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[۱۲۱] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړي. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بېلا بېل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې وېلي: «زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[122]

بايد چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هېواد د فقر او بې وزلی په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سری سره له منځه ولاړل لازمه ګڼه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

---

[122]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۶۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣– د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بېچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[١٢٣]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بېلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.[١٢٤] له عروه رحمه الله نه روايت روايت دی واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بيندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندې (آباده) کړي، نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب– عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

---

[١٢٣]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ١٨٣

[١٢٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ٣ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پېغمبر صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نه لري ..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي .[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په

[۱۲۵]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).
[۱۲۶]. سنن الترمذي
[۱۲۷]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباره :فضل مولا لتون، ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالي کې زیات رول لري:

لومړی- د ملکیت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو یو مصدر دی، هغه چا ته یې د ملکیت سبب ګرځي څوک یې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسیږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ یو مهم لامل ګرځي.

دویم- د دولت د موارد زیاتوي: د اسلام دین خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بودیجه باندې مثبت اغیز لري؛ دا ځکه چې له یوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زیاتیږي او له بله اړخه د حکومت بودیجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، یا خراج او یا مالیه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې یو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به پکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راویستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کیږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندې ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي، او راویستل یې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راویستلو په صورت به بیت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بیت المال د بودیجې زیاتیدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتیایي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[۱۲۸]

امام ابویوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وایې: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

[۱۲۸]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[۱۲۹] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دربيم ـ د ځمکی ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[۱۳۰] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ، ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړیاو ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او واښه (ګیاه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

[۱۲۹] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[۱۳۰] ـ عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم یو مسلمان چې بوټی کري، او یا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زیاتیدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زیاتیږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شیانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فواید لري.. [۱۳۲]

۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځیدلي.د تیر انقلاب (د روسانو د برید له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بیا د کمونستي حکومت له ړنګیدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز یو زیات شمېر ځمکې د اوبه خور سیمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځیدې.نو باید چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دویم هغه ځمکې- چې له پیل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولایتونو پراخه دښتې یې یوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او یا په مستحقو خلکو وویشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګیدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډیو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزي ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک

---

[۱۳۱]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[۱۳۲]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موموجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یوه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې، اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقيق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولايتونو کې د غاصبينو له خوا يو اعشاريه درې ميليونه جريبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولايتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصايه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقريبا په ۳۰ ولايتونو کې يو اعشاريه درې ميليون جريبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسواليو او کليو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه يې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي ادارې رئيس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وايي چې په غصب کې ځينې وزيران، ځينې وکيلان، ځينې رهبران او سياسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزيران، وکيلان، رهبران او سياسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبين د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځينې اړونده مسئولينو ويلې چې: څارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[۱۳۳]

[۱۳۳]. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هیله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي، اوعام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران یې حلال خواره علماء او شریعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رایج شي، عام ملکیتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقینو ته د ګټې او فایدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بیچاره ګې کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنیوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه یو هم په ځیني سیمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی یې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افین بوټی) دی، د دې بوټو دفایدې پر ځای نقصان او تاوان زیات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه تولید کیږي (چرس او افین) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زیاتو تاوانونو لامل ګرځي او طبیعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصیبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کیږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کمیږي، بیکاره او لویدلي خلک پر نورو باندې بوج کیږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتیجه کې د ګټور فصل مخه نیول کیږي، د روزۍ سرچینې کمیږي، د خوراکي توکو بیې لوړیږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کیږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شالید په هکله ویل کیږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چین څخه افغانستان ته د بدخشان ولایت له لارې راداخل شو. کله چې برتانیې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چین ته زیات مخدره مواد قاچاق کیدل چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افیمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افین راداخل شو، نو په تدریجي شکل یې د بوټي کښت او کر رواج ومونډ. هغه ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

د کوکنارو د کرهنې شالید:

د برتانوي امپراطورۍ په دوران کې هندوستان چین ته د زیاتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافینو جنګونو [۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګریز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چین له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چې پدې توګه په سیمه کې د غه بوټی د انګریزي استعمار له خوا ترویج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افینو د تولید بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدریجي شکل یې کښت او کر رواج ومونډ او هغه ولایتونه چې

[۱۳۴]. د برطانې او چین ترمنځ د افینو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دویم جنګ (۱۸۵۲ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره:Opium wars :
WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پیل کې د دې بوټي کرهنه پکې کیده او افیون یې تولیداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتیا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبیبان هم د افیون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغیزې او تاثیرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بیا له افیون څخه د هیروینو تولید رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده او د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاومو کلونو (اومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسیا کې د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) د افیونو خراب محصولات په سیمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زیات تولید په وسیله جبیره شي.

په افغانستان کې د افیونو تولید زیاتیدو لومړی لامل په ایران کې د خمیني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بندیز ولګول شو او دویم لامل یې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زیاته زمینه برابریدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځینې قبایلي سیمې د کوکنارو د کښت او د افیونو د تولید مرکزونه وګرځیدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورځخه د هيروئينو توليد پيل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امريکانيانو له رانوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپديخوا د افيونو توليد صعودي (پورته ختلو) بڼه اختيار کړه، د دې پديدې ترشاه بيلابيل عوامل دي چې مهم يې دريښتيني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافيايي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرويين قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمريز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسيج (تحريک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځينو چارواکو وويل چې مخدره موادو د افغانستان حيثيت او اعتبار زيانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد يوه سيمه يزه ستونزه وګڼله اود دې خبر دارې يې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافيايي ډلو له خوا د ګاونډيو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتيا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمريز د غوايې په مياشت کې) په هېواد کې د نه شيانو شمېر دريو مليونو ته رسيږي. او په يوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نيټه خپور شوی - د نوموړي وزارت د سروې له مخې ورکړی شوې شمېرې ښيي چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معايناتو کې د نشه يي موادو د استعمال نښې نښانې ليدل شوي دي، دا کسان په مستقيم او غير مستقيم ډول د نشه يي موادو له زيان سره مخ

[۱۳۵]. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

[۱۳۶]. اصلاح ملي اوونيزه، کال ۱۳۹۵ لمريز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[۱۳۷]. ازادي راديو ويب سايت۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه دا ده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي[۱۳۸]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمي بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر (لکه څرنګه چې یې مخکې یادونه وشوه درې نیم میلون) خلک د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی. ځینې څېړونکي وایي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري.[۱۳۹]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده، خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سربېره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډریان) هم زیات شول، چې دا هم د دیموکراسۍ او غربي

---

۱۳۸. ازادي رادیو ویبت سایت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

۱۳۹. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډه او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه يزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنيوي په ميدان کې د دې ليکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړين ګامونه) کې لازمې لارښوونې شوي، پدې ځای کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړانديز شوې دي:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بیا اړ نه شي.

۳ – د مخدره موادو معتادینو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له یوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتیایي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتیا لپاره تعلیمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتیاد یې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، باید چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷– د ناروا معاملاتو مخنیوی:

په یوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کیږي، خلک له بې برکتیو او د روزۍ د سرچینو له کموالي سره مخ کیږي. او هغه معاملات چې نن سبا یې ټولنې له عذابونو سره مخ کړي دي، مهمې یې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمایي: ((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قیامت په ورځ به درېدلای نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شیطان یې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ویل سود د پیرو پلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بیع حلاله کړې ده او سود یې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کیږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکلیفه د وخت په تیریدو سره ګټه ورکوي، یا به یې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ایږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتیا د توکو د نرخ د زیاتیدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نیسي، او نورې زیاتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پیسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پیسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه، بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمایي:((یَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَیُرْبِی الصَّدَقٰتِ وَاللّٰهُ لَا یُحِبُّ کُلَّ کَفَّارٍ اَثِیْمٍ())).[۱۴۱] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پیسې ورکړي وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي، الله تعالی فرمایي:((یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ کُنْتُمْ مُّؤْمِنِیْن ())[۱۴۲] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په ریښتیني مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالی فرمایي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِکُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

۱۴۱ . البقرة ۲۷۶.
۱۴۲ . البقرة ۲۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظْلَمُوْنَ())).[۱٤۳] اوکه سود مو پرېښښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلماني ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱٤۳ . البقرة ۲۷۹.
۱٤٤ المستدرک علی الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سیځلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیسټونو ، سیډیګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقۍ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري.

رسول الله صلی الله علیه فرمایلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود، جوارئ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات یې کړي او د هغې له مدرکه یې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې یې پیسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضایي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجایزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او

---

۱۴۵. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم دا سلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. «وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعْمَلْ سَٰبِغَٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ ۖ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝١١». [146] مونږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيک عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يي ګورم. او الله تعالى فرمايي: «وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ۝٨٠». [147] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کی دا ايا تونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د

---

[146] ـ سبأ ۱۱

[147] ـ الأنبياء ۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ویلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابریکی ونه لري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[148] او د سلیمان (علیه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د یوې میاشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ یې د یوې میاشتې د لارې واټن پورې و او د ویلې شوې قلعئي(یا میسو) چینه مو ورته وبهوله. او داسې پیریان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به یې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پیریانو) کې به چې کوم یو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به یې له : لوړې ابادۍ، تصویرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (دراننده) دیګونه . ورته مو وویل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طریقه سره) .

همدا راز بیا دې دا ایت لولې:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ. [149] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[148]- سبأ ۱۲-۱۳
[149]- الحدید ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همداسې مهمل او بيکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري.[۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زياتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنياتو کانونه، د نفتو او گاز زخيری لري، بايد چې د هغې د راويستلو او بيا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنگه صنايعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنيو صنايعو ته ترڅو د بې وزلو او فقيرو کورنيو لپاره د روزئ گټلو يو مصدر او ذريعه وگرځي.

دالاندې ذکر شوي صنايع چې هنري او لاسي صنايع دي زموږ په هېواد کې زيات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولايتونو کې زيات رواج لري. ويل کيږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکيفيت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مگر دښه پاملرنې د نشتوالې، د جنگونو له امله او د ځينې هېوادونو لکه ايران، چين، ترکيه او نورو د رقابت لامله يې په کار او کيفيت کې يو څه بدلون راغی او بازار يې راښکته شو.[۱۵۱]

بايد په ياد ولرو: د هجرت په وروستيو کلونو کې د غاليو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پيمانه پيل شو. د پېښورښار سره نزدې سيمې لکه: زرياب کالونی، افغان کالونئ، بورډ، ارباب روډ، جهانگيرآباد، او د مهاجرينو کيمپونه لکه د جلوزو کيمپ، شمشتو کيمپ او داسې نورو کې زيات مهاجرين د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰]- وگوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[۱۵۱]- وگوره: افغانستان در سايه سياست ، اقتصاد و فرهنگ ،محمد حليم تنوير، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نومو ړې کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب ـ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو ترل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزۍ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زيورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[۱۵۲] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګری پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسيا د لوی وچې د جنوب

۱۵۲- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختيځ ځينې هېوادونو لکه فلپين ته داسلام مبارک دين د مسلمانو سوداګرو له لارې رسيدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کيږي او هغه د بيکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنيوي يو هم عنصر هم دی. نو بايد چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختيا او پرمختيا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

الف. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هېواد ونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان ورو پيژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري، بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول، يا په سوداګرۍ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)). [۱۵۳] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

---

[۱۵۳]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډایا بندګانو باندې یوه فریضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهیږي، اسلامي شریعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دین د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامینوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنسټیز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتیاوې پوره کیږي، د فقر او وزګارتیا مخنیوی کیږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختیا لارې چارې هواریږي، او د هغې په وسیله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهیه کیږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنیو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شریک کیدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کیدو، د فساد او جرایمو په کمیدو او مخنیوی کیدو کې زکات خپل ځانګړې اغیزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستئ منځه وړلو کې به زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

[۱۵۴]. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/۰/۷۳۹٤۲/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې یې تر ملیونونو او ملیاردونو رسیږي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رایجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فریضې د اداء کولو او تطبیق په میدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فریضې د پېژندنې،اهمیت او ی فقر او نیستئ په منځه وړلو کې یې اغیز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[155] ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ویستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه،ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[156]

۱۵۵- التوبې ۱۰۸

۱۵۶. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ويلي:((زکات گناهونه له منځه وړي، د برکتونو او گټې د زيادت سبب گرځي، په زکات کې د مدنيت او ټولنې مصلحت او گټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کيږي. د نيستئ پېښې داسې ستونزي دي چې ځينې خلکو ته رسيږي او له ځينې خلکو ځخه ځي، نوکه چيرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نيستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپڅلی دين هر يو توان لرونکی وگړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه ترړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لگښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې يې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخيره شوی مال يا د ميراث مال هم ورته نه وي پاتې، يا مال لري لکن اړتيا يې نه پوره کوي، نو د داسې وگړي لگښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لگښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وگړي چې شتمن يې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بيچاره خلک لکه: يتيمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاگان سړي ؟ څه به کوي ليوني او ساده وگړي، دايمي رنځوران، نابينايان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پيداکيږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او يا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورئ عوض يې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفايت نکوي ؟

---

[157]. وگوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلاميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا دغه نوموړي خلک سخت زړئ اړتيا او ماتوونکي فقر پرېښودل شي چې له پښو يې وغورزوي او مات يې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته گوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپيڅلي دين دغسې کمزوري او بېچاره خلک نه دي هېر کړي، بلکې دوی ته يې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقيرانو او بېچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسيله يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[158]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالی له طرفه راغلی او بشريت ته وروستنی پيغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پېړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وگړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دی، بلکې هغه د ټولنې د ټينگښت له ځانگړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

[158]- وگوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پیغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې میاشت روژه نیول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکریم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهیزګارانو او نیکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نیکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدایت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخلیدای، هغه خلک چې الله تعالی یې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝٣ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤)). [159]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نیکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی یقین (پوخ باور) لري. [160]

قرانکریم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ویستلو او لمانځه ودرولو سره یوځای ذکر کړي ګویا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شیان په اسلام کې د داخلیدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه یو انسان د اسلامي ورورولئ حق پیداکوي او اسلامي ټولنې ته یې نسبت او انتماء کیږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ [161] نو که چیرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات یې ورکړ، نو

---

[159]. لقمان ۳- ٤

[160]. وګوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي، ص ۷۱

[161]. التوبة ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې ديني ورونه دي)). همدارنګه په زکات ورکولو سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالى فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡ))[۱٦۲]نو که چېرې هغوى (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې ځوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوى په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا کړې ده: ((په الله تعالى مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، ځوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوى له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که داالله پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته به يې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوى په مقابل کې جنګ کوم.[۱٦۳]

۴ – د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالى فرمايلي: ((وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[۱٦٤] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او د الله په لاره کې يې نه مصرفوي، نو زېرى ورکړه دوى

---

[۱٦۲]. التوبة ٥
[۱٦۳]. متفق عليه
[۱٦٤]. التوبة ٣٤- ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړی شي دغه خزانې د دوی د دوزخ په اور کې، نو داغلی به شي په هغه سره وچولی (تندی) د دوی او اړخونه د دوی او شاګانې د دوی (او ويلی به شي ورته) دا هغه شی دی چې خزانه کړي وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنيا کې).

الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[١٦٥] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخيلي کوي دوی په هغه شي چې ورکړی دی دوی ته الله تعالی له فضل خپله چې دا بخيلي (او شومتيا) خير دی (غوره دی) دوی ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دی دوی ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړای شي، هغه چې بخيلي يې کړې ده دوی په هغه شي کې په ورځ د قيامت او خاص الله لره دی ميراث (پاتې کيدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې يې کوې، ښه خبر دی.

په حديث کې شريف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ القْيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[١٦٦] ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمايلي: چا ته چې الله تعالی مال ورکړی وي او د هغه زکات يې نه وي اداء کړی، نو د قيامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړای شي، چې دوه لښې به يې وي او د قيامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړای شي بيا به يې له دواړو ژامو نيسي او

---

[١٦٥]. آل عمران ١٨٠

[١٦٦]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وايي به زه ستا مال يم، زه ستا خزانه يم. بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا آيت{لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زکات له ورکولو پرته مومنان په دنيا کې د الله تعالى د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځېدی د کوم چې يې ورسره وعده کړې. الله تعالى فرمايي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[۱۶۷] او خامخا به الله تعالى مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد کوي، يقينا الله تعالى توانمند او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالى ورته په ځمکه کې قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نيکيو سره امر وکړي او د بديو مخنيوی وکړي. او دکارونو وروستنۍ پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ.**[۱۶۸] هيڅ يو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالى پر وچکالۍ سره ازمايلي دي)). د حديثو په يو بل روايت کې راغلي: ((هيڅ يو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او که چيرته څاروي او حيوانات نه وای، نو هيڅکله به پرې باران نه وی وريدلی.[۱۶۹]

---

[۱۶۷]- الحج ۴۰- ۴۱

[۱۶۸]. المعجم الاوسط، للطبراني

[۱۶۹]. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د زکات مستحقین:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې په خپله یې الله تعالی په خپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾)).[170] په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري یوه فریضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پیدا شي پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول: یتیم، کونډه، وزګار او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي.

د مسکین په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[171]

---

[170]. التوبة ۶۰

[171]. وګوره: تفهیم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ ـ ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته وای چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر شیزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملین علیها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د لیکنې، او د هغې د ویشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلک که فقیران او مسکینان هم نه وي، لیکن د هغوی تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تالیف یعنې د زړونو تسخیرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګیا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړېدای شي، یا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتیدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کیدای شي، یا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نیمګړتیاو په لیدلو سره له هغوی څخه وېره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بیرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامایله کیدونکو خلکو تپاره دې دایمي تنخاګانې وټاکل شي، یا دې موُقتي بخشش ورکړی شي او پدې توګه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، یا حکم منونکي او فرمانبردار، یا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنیمتونو) او له نورو عایداتو نه هم مصرف کیدای شي. او که اړتیا پیښه شي، نو د زکات له بودیجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې یې پدې ذکر شوي آیت کریمه کې یادونه شوې ده. دغه راز خلکو

---

۱۷۲. وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ ـ ۵۴۷

۱۷۳. وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران، مسکينان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوى کيداى شي، بلکې که هغوى شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دى چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په زمانه کې ځينو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوى دى چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللى دى او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بوديجې څخه ورکول کيداى شي، خو کافرانو ته نه. او د ځينو نورو فقهاو په رايه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيداشي نو ورکولى شي.[۱۷۴]

فى الرقاب: يعني د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادى چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړى کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړى وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړى شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دى، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعيد بن جبير، ليث، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله

۱۷۴- وګوره: مخکنى مرجع ۲\۲۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور یې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمین: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ویل کیږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زیات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د یو شمېر فقهاو رایه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بایللی او ځان یې پوروړی کړی وي، له هغه سره دې مرسته نه کیږي، ترڅو چې یې توبه نه وي ویستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به یې خپل مالونه لګول او یا به یې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وینې تویدنې، او د مالونو د ضیاع کولو مخنیوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقیقت کې یې د شرف او مروت (د سرېتوب او نیک خوي) سپیڅلی کار تر سره کړ، نو هغه ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو یې پور خلاص شي.[۱۷۸]

في سبیل الله: یعنې د الله تعالی په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دی د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې په

[۱۷۵]- وګوره: مخکنی مرجع ۲\ ۲۹۶ .

[۱۷۶]- وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲\ ۶۲۲.

[۱۷۷]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۶ ، ۲۹۷

[۱۷۸]- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي ۲\ ۶۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیت کې له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدې هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کیدای شي.که یو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي ټوګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتیاو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي.[179]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کې غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[180]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات یو ټولنیز عمل دی چې د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چې یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (والعاملین علیها) ذکر شوی دا پدې باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي

۱۷۹- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

۱۸۰- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفیع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طريقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بيلابيلو وختونو کې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاکل، او د زکات په راټولولو به يې مکلف کول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې کول.

علماو ويلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورين وګماري او اړونده سيمو ته يې وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زکات ټولونکي ليږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهيږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او په خپلو مستحقينو باندې وويشل شي. له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بيت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړي دي.

الف- د زکات خونه (**بيت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څريدونکو څارويو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورينو په لاره تيريدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

---

[181]- وګوره:: فقه الزکات يوسف القرضاوي ۲\۱ ۷۴۸،۷۴۷ ،۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور.[۱۸۲]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کميټېوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات اداري او کميټۍ وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي.

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بېچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلک يې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښنو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بيت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲\ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، يا هغوی ته پريښودل شوي وي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزيه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلی کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکيت څخه وويستلی شي او په ټولنيز ملکيت کی ورکړی شي.[183]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتيا:

د فقر او بيکارئ په مخنيوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغيزه لري او دا داسې يوه عمليه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زياتيدو سره زياتيږي.

بايد چې حکومت او د زکات اړونده اداري پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او يا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتيا لرونکو فقيرانو ته د کسب وسايل واخستل شي، يا هغوی ته د انتاج، پير او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسيله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې ميدان کې شتمن وګړي او خيريه اسلامي موسسات هم پر يوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولی شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاريو له مخې د فقر او بې وزلئ په مخنيوي او يا کمولو کې خپل کردار اداء کولی شي، او دا داسې يوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځينو ټولنو کې ترسره کيږي او ښه نتيجه يې ورکړې ده.

[183] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه

د دنیاوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنیوي کې د ټولنې بیلابیل اړخونه مسئولیت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خیریه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصیتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بیچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپیداکولو څخه وروسته ټولنه یو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کیدی شي، او دې موخې ته د رسیدلو په خاطر د دې اړتیا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بیچاره خلکو د لاس نیوي فضایل بیان شي، دیني آګاهي او بیداري اوځانګړې مبارزه پیل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نیوي په میدان کې دې لاندې قرآني آیتونو ته ځیر شو:

الف. الله تعالی فرمایلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)) .[۱۸۴] نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي

[۱۸۴] ـ البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنې الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کېږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مینه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پیژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومیږي الله تعالی فرمایي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ ۖ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د (وفی الرقاب) څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

---

[185]. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا باید په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځینې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارۍ او اړتیا په وجه د غلامۍ پر ځیر چلند او یا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، یاخو داچې زیات شاقه کارونه ورباندې کیږي، له تربیې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او یا خو د بد اخلاقیو ښکار ګرځیدلي، نو باید چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمایي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[186] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنیا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښیګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بیشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آیت څخه دا لاندې یو څو ټکې هم استفاده کیږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د یو بدن حیثیت لري – لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځیني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښیګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته یې خپل قوم وویل:((وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ

---

[186]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيْكَ ۖ - له خلکو سره ښيګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی.

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويرېږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزوي. بلکې هغوی ته دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲-عام ولس:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په عام ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړی شي، ترڅو د دې پديدې او د دې په څير نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې یو بله سره محبت کول، یو پر بل مهرباني ، او یو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه یو بدن کله چې یې یو غړی دردمن شي، نو ټول بدن یې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى)).[۱۸۸] څوک چې څلویښت شپې د اړتیا خواړه وساتي (زخیره کړي)، نو له الله تعالی نه بیزاره کړی شو ، او الله تعالی ورڅخه بیزاره شو، او د هرې کومې سیمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبایي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط را په ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید په خپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د ناامنیو ښکار وګرځي.

دریيم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ

---

۱۸۷. صحیح مسلم
۱۸۸. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بضُعَفَائِكُمْ».[۱۸۹] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بېشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوى په خاطر درکول کيږي.

د دې دواړو احاديثو په رڼا کې موږ دا ويلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوى د ناکامئ يو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

ځلورم : له حديث څخه دا هم څرګنديږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته بايد شامله وي؛ځکه چې دحديث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چيرته د هغوی ترمنځ غيرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوى پرې موخوذ دي، او مسئوليت لري چې مرسته يې وکړي.

يو مسلمان وګړي او يوې مسلمانې ټولنې ته بيلګه او نمونه خپل پېغمبر صلی الله عليه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ يو رمز او او چته نمونه وه، «کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرايل) راغی او د الهي وينا د لوستلو امر يې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په ليدو سره بيا هغه څه انديښمن شو، کله چې خپلې بي بي خديجې رضي الله عنها ته يې تشريف راوړ او هغه قيصه يې ورته بيان کړه، او خپله انديښنه يې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وويل چې: «په الله تعالی قسم چې هيڅکله به الله تعالی تا پريشانه اوشرمنده نه کړي، بيشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بيچارو سره مرسته کوې، ميلمه نوازي

[۱۸۹]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوې، او د پېښو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[۱۹۰]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پرېښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویکیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ١٩ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٠ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ٢١)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله یې ورکړي، بلکې یوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترینه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له مکې مکرمې څخه مدینې منورې

---

[۱۹۰]- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.
[۱۹۱]. اللیل ۱۹- ۲۱
[۱۹۲]- وګوره: تفهیم القران : ٦ \ ٤٨٩ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د ورورولۍ نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته په خپلو مالونو او جایدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ.[193]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾)).[194] او وهغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کی استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې په خپلو سینوکې د اړتیا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم په خپله زیات محتاج وي.

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي:

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو

---

[193]- وګوره: الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[194]- الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوی له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نه شي کيدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((سَمِعْنَا واَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ، او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوی په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[195]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلو بيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولیږه، خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه ميلمه کړي او الله تعالی وربادنی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړی ودريد او وويل: ای د الله تعالی استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالی د استازي ميلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې

[195]- وګوره: تفهيم القران ٦\ ٥٤٧-٥٤٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ويده يې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به مونږ څه نه خورو. ميرمن يې همدا سې وکړل.کله چې سبا دغه سړى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى، نو هغه ورته وفرمايل: الله تعالى حيرانتيا وکړه (يايې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل کړ: ((وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌ - او دوى پر خپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم سخته ولږه لري)).[196]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعيت په وړاندې له مهمو دندو څخه يوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعيت پالنه ده. دولت مسئوليت لري چې خپل رعيت لپاره د روزئ واردولو لارې چارى برابرى کړي ..د خلفاء راشدينو او د اسلام په تاريخ کې د نورو خليفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتيږي چې هغوي د رعيت او ټولنې د هوساينې او د معيشت د تامين لپاره هلې ځلې کولې او داى خپله مهه وجيبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار يو جهاني شهرت لري چې د رعيت تر منځ د هغوى د احوالو څخه د خبريدو په خاطر به ګرځيده، ترڅو يې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې يې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځينې حالاتو کې پر بې وزلو او بيچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څيزونه ويشل. يو وار يې دا وينا وکړه: که چيرته زه نور ژوندى پاتې شوم، نو يو کال به د رعيت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتيا وې لري، کيداى شي زما واليان او حاکمان يې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولى. هغه وويل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه مياشتې تيروم بيا

---

[196]- وګوره: تفسير ابن كثير ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مكتبة حقانية بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[۱۹۷]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال يې غوړي ونه خوړ ل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ويشل او د خپلوى لحاظ يې نه ساتلو ..[۱۹۸]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دى.که چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يي د حکومت بې پرواي، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دى، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالى دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دى لکه څرنګه چې د لومړي څپر کې څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالى دا قانون دى چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښى

[۱۹۷]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ۲\ ۱۳-۱۵

[۱۹۸]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تیری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بیا یې د واقعیت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړې ده [۱۹۹] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو پیرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته یې امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه . [۲۰۰]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل یو له هغو څیزونو څخه دی چې استقرار او ارامتیا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طریقه داسې تیره شوې چې کله هم په یو ولس کې فساد ځای نیولی او ظلم او تیری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ویلي دي: ((د ولسونو د پناکیدو، کمزوری، او د هغوي تاریخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسیره کړي دي. قرانکریم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبیر کړی او دای په زغرده ویلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

[۱۹۹]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[۲۰۰]- وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خیانت خپریدل، په ناجایزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکریم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب په خپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[201] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بیشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[202]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نیستمنئ د مخنیوي لپاره حکومت باید لاندې مسئولیتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظیفو لپاره اهل او باکفایته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظیفه تکلیف او مسئولیت وګڼل شي.

۳ - د مسئولینو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او باید چې حکومتي کار کوونکو ته ناجایزه امتیازات ورنکړل شي.

۴ - باید مسئولین له بیت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتیاج او اړتیا پربنسټ له بیت المال څخه په استفاده کولو کې باید د حکومتي مامورینو او عامو وګړو تر منځ کوم توپیر موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وویستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامین شي.

۶ - د فقر او نیستئ د مخنیوي په پروسه کې حکومت باید چې شاملې

---

[201]. آل عمران ۱۸۲

[202]- وګوره: الحل الاسلامي، یوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژی پیل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بیت المال د نورو مالي وسیلو راپیدا کولو، دهغی ساتلو او په مستحقینو یې ویشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بیت المال عواید او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وویشل شي، او کومك او مرسته باید د احتیاج پر اساس باندې وي.

۴– خیریه موسسې او ټولنې:

خیریه موسسات لکه له نوم څخه چې یې معلومیږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنیاد جوړې شوي، دا ی هدف دی چې په ټولنه کې بیچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو میدانونو کې خیر او ښیګڼه ورسوي.

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي، او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ)).[۲۰۴] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

---

[۲۰۳]. المائدة ۲

[۲۰۴]. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشی)).او ویې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ سره یې خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْنَ)).[۲۰۶] بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (یا یې وویل: ورکوي) هغه څه چې ده ته یې امر شوی دی، په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره یې هغه چا ته ورکوي چې ورته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه موسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده موسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل،

---

[۲۰۵]. مسند احمد

[۲۰۶]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه موسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او اوس مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړیوالو ټولنو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړئ، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا یې تمویل کیده او یا دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا اداره کیدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره یې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړی شوې، او د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړی شوې، آن چې ځینې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو موسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لویې موسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ایا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت شریک مال (بیت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

[۲۰۷]. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، او څوک چې دغسې یوه پیسه هم وخوري، نو له عادي حرام خوري څخه یې سزا زیاته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کیږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاریخ لري چې په بیلابیلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نیوکو سره مخ شوي دي، خو په ډیرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نیوکو د هغوی بدعنوانۍ کمې نه بلکې زیاتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړیو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزیر ښاغلی رمضان بشر دوست نیوکې زیات شهرت لري کله چې نوموړی د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل لومبني کانفرنس کې یې وویل: موسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د حساب تصفیه اړونده نړیوالو کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[۲۰۸]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدې چې د موسساتو د درغلیو مخه ونیسي، بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د موسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د موسساتو په غیرو

---

[۲۰۸]. وحدت اخبار ۳۱ مارچ ، ۲۰۰۴ م ۸۸ شماره ، ۲۸ جلد ، ۲-۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړینو لګښتونو کې ولګېدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بودیجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بیا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ایا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بودیجې او پیسې مو د خپلو ځانونو د عیش او عشرت لپاره په ناجایزو لارو سره جمع کړي، او یا مو راروانو نسلونو ته زخیره کړې دي، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قیامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بیلابیلو عذابونو او سزاګانو په رایادولو سره یې بیرته بیت المال ته وسپارئ!

ایا پدې حیثیت سره چې تاسې مسلمانان یاست، په مُؤْمِنٌ بِهِ شیانو ایمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنیا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق یې اخستي وي د آخرت له مسئولیت نه د خلاصون لار یې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ویستلو کې د توبې یو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اویا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه دارایي او بیت المال وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خیریه او عام المنفعت چارو کې یې ولګوي. د دین علماو ویلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو باید چې د توبې ویستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[۲۰۹]

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمايي: (وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ [۲۱۰]) او کېږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د ورې (یا سپیلنې) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: (يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٦﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ﴿٨﴾ [۲۱۱]) پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خیر کار کړی وي، بدله به یې و ویني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به یې وویني.

---

[۲۰۹]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۱۰]- الأنبیاء ۴۷

[۲۱۱]- الزلزال ٦- ٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: «لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ».[۲۱۲] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتوارو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه موسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

---

[۲۱۲]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- موسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځینې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

۵- ځینې محلي موسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی کوچنۍ صنعتي یا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او دالله تعالی او د هغه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصیتونه:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني پوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځاى ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دى چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په ميدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړى دى، او حکم يې فرض کفايي دى. رسول الله صلى ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[٢١٣] ژر دى داسې اميران به وي چې د هغوى څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دى او په زړه کې يې بدوګڼه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوى سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوى. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

[٢١٣]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[٢١٤] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلى الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي:((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)).[٢١٥] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی.

په حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د

---

٢١٤. البخاري

٢١٥. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[۲۱۶]

ب– په اسلام کې د يو مامور حيثيت:

حقيقت دادی چې په حکومت، موسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسې ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۱۷] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښځه کومه پمنه غوره کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوره نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

[۲۱۶]. وګوره: د اسلام د سياسي نظام قواعد، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ۵۲

[۲۱۷]. وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوهه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر خلک یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي؟ [۲۱۸]

ج- د مامور وړتیا او امانتدري:

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [۲۱۹] بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي ادارې او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

---

[۲۱۸]- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ .
[۲۱۹]- القصص ۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مورږ په ادارو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموریں د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس یې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپله وظیفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

یو مامو به دغسې عامه مسئولیت او مکلیفیت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زیات وي، ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیبولی شي چې د کارتوانایي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ویره او خوف لري..

د- د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو باید چې د خیانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طریقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړای شي. لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله ویلي دي: «د یو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د یو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د یو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څیز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دویم خلیفه عمر رضي الله عنه به خپلو والیانو او مامورینو ته په خپلو فرمانونو او لیکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به یې ویل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دین (منصب او مسئولیت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئولیتونو ته به یې د ساتنې پر ځای ضایع کول زیات وي..

همداراز د یو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئولیت اړونده مسایلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغلیو اړونده وعیدات ورته بیان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او یا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دی، او دغه حکم زموږ په سپیڅلي شریعت کې د لمر په څیر روښانه دی.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، ابن تیمیة ، ص ۱۸,۳۵, ۳٦, ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې د عدل او انصاف تامینول

د خپل هېواد او ټولنې تیرو او موجودو بې وزلیو، ګډوډیو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربیره یو ستر لامل یې بې عدالتي نا انصافي، تیری او ظلم دی.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتیجې ته به ورسیږو چې که له یوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعیت باندې تیری کوونکي او یا د ملت مال خوړونکي وګړي لیدل کیږي، نو له بله پلوه په ټیټه طبقه خلکو او رعیت کې هم په پراخه پیمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضایع کیدل رواج لري. نو په حقیقت کې ظلم او د حقوقو ضایع کولو پدیده زموږ پر فردي او ټولنیز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامینولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنیوی اړین دی.

او لکه څرنګه چې یې د دې لیکنې په لومړي څپرکې یادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دي:

لومړی طبیعي لاملونه چې د هغې مخنیوی په پوره توګه نیکو عملونو ته مخ کول او توبه ویستل دي.

دویم د فقر بهرنی لامل یعنی بهرني یرغلونه (لومړی د روسانو یرغل، او ورپسې د امریکا او ناتو په مشرۍ یرغل).

دریم لامل داخلي دی چې د حکومتي چارواکو په بې کفایتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلې ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پیمانه درغلۍ او ظلمونو کې خلاصه کیږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پیاوړتیا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسایي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تيری پای ته ورسيږي، بايد چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامينولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته يې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بيا په ټولنيز ژوند کې له ظلم او تيري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګانه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنيز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامينولو په پار بايد چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې يې عمل کول پيل کړو:

۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت:

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی يو سنت او طريقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کيږي ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هيڅ کمی او زياتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالی فرمايي:((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ﴿٨﴾)).[221] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ايښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيری او بې عدالتي ونکړئ.[222]

---

[221]. الرحمن ۷-۸

[222].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړې اوايښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالی او ټيټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيری وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي، شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي، که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنې د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د

---

[۲۲۳]. وګوره: تفسير کابلی ۲/ ۱۳۰۳-۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لري، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[۲۲۴] له تيري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بيړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوۍ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيری او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نه شي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکي وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: « بايد چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالى فرمايي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ**))يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي». او

---

[۲۲۴]. سنن الترمذی..

[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي:((وَإِذَا قُلْتُمْ فَٱعْدِلُواْ)).[٢٢٦] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[٢٢٧]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پاينبت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړي موضوع تحليل او څېړنه کړې ده.[٢٢٨]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو، کمزوري کيدو، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــلاك(تباهی) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي

---

[٢٢٦]. الانعام ١٥٢

[٢٢٧]. وګوره : تحرير الأحكام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩

[٢٢٨]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی.

دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوورو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍاسباب يې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ١٨٢﴾.[۲۲۹]

دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[۲۳۰]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو بربادېو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[۲۳۱]

---

[۲۲۹] - آل عمران ۱۸۲

[۲۳۰] - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص۲۸٦

[۲۳۱] - وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رایج وي، یو پر بل باندې زیاتی نه کیږي او نه د خلکو حقونه پیمالیږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کیږي، په روزۍ کې یې پراخي راځي او په میوو او غلو کې یې برکت اچول کیږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د یو حدیث په ضمن کې یادونه کړې ((د بنو امیه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجورې زړې په اندازه غټ و، یوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره لیکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کیدل)).[۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته یو بنده (مهدي علیه السلام) راولیږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تیري ډکه شوی وي.[۲۳۳] هغه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عیسی علیه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسیره کړي او دغه مهال به یوڅولی خلک له یو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کیږي.. د لنګې اوښې شیدې به یوې لوی ډلې خلکو ته کفایت کوي.[۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپیدا کیږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[۲۳۵]

---

[۲۳۲] - وګوره: **الجواب الکافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القیم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳] - لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حدیثو کتابونو کې پدې مفهوم حدیث ذکر شوی.

[۲۳۴] - دغه خبرې په صحیح حدیث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحیح مسلم , کتاب الفتن**).

[۲۳۵] - وګوره: **الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القیم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقايقو ته په کتنه او ځير کيدو سره، ايا موږ به دا حقيقت تسليم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوريدل، او غير مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدليدل او ړنګيدل، ولس او هېواد ناارامیو و ښکار کيدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کيدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او ديموکراسي نظامونه يې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هيڅ حقيقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظريې پيروانو سربېره د غربپالانو او ديموکراتانو کړنې هم وليدلی، هغوی چې پر مجاهدينو (تش په نامه مجاهدينو) به يې ملنډۍ وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډيو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څير روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خيانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې ريښتوني پيروان ورڅخه بيزاراه دي- ليکن هغوی چې د سمون، عدالت تامينولو او داسې نورو شعارونو چغې به يې وهلې، د هغوی جنايتونو د تش په نامه مجاهدينو له جنايتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چنده زيات دي. که يو مجاهد د ګډوډيو په شپو او ورځو کې د بيلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت يوه قالينه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غربپالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په ميلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

يو مسلمان بايد پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او يا حق نه پيژندل کيږي، بلکې لومړی اسلام پيژندل کيږي، بيا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ويلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کيږي، ته لومړی حق وپيژنه، نو د هغې پيروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه يې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کيږي،په حققيت کې اسلام له هغې څخه بيزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کيږي چې اسلامي شريعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سيوري لاندې رابرسيره کيږي، د تاريخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې يې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی ليدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شريعت واکمني لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافيو له ترېخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شريعت په واکمن ګرځولو او هغې ته د فيصلو په مراجعه کولو کې دی،الله تعالی فرمايلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (۵۸))).[۲۳۶]
بيشكه چې الله تعالى تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوئ، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصيحت کوي، بيشکه الله تعالى اوريدونکى او ليدونکى دى.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوى چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالى د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دى؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي.او همدغه دالله تعالى حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيداى شي الله تعالى فرمايي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ايا (نامنونکي خلک) د جاهليت پريکړې وغواړي، نو له الله تعالى نه پرته بل څوک ښه پريکړه کوونکى شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالى ښه فيصله کوونکى دى.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښووني دين دى هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوى ژوندون پکې دى الله تعالى فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] اى مومنانو د الله او د هغه د پيغمبر پريکړې او حکم ته لبيک ووايast، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

---

[۲۳۶]. النساء ۵۸
[۲۳۷]. المائدة ۵۰
[۲۳۸]. الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي، او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي. کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډګرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځيدل؛ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي ګمراهي او لاروړکي ده الله تعالی فرمايي:((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[۲۳۹] - نو وروسته له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته ګرځولی شې؟)).

۴- د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شريعت لکه څرنګه چې څوارلس پيړۍ مخکې د تطبيق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبيق وړ او د هر ستونزې او هرې قضيې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له يرغل سره مخ شوه او د لويديځ او ختيځ جنګياليو يې پر سپيڅلو خاورو کې قدمونه کيښودل، نو د نظامي يرغل سربېره يې په فکري او فرهنګي جنګ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاينانو) له لارې يې داسې تبليغات پيل کړل چې ګويا اسلامي شريعت د اوسنۍ زمانې لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضاياو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقيقت کې د استعمار او يرغل دا يوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه يې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دين، کلتور او فرهنګ په اړه شک ورواچوي، له خپل تير څخه يې وشلوي، د لادينيت

---

[۲۳۹] يونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دایره کې یې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځیرونو یې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول یو زیات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګیان او لاس پوڅي وګرځیدل.

باید یو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپیڅلي دین او د هغې په روښانه شریعت کې د هرې قضیې او هر ستونزي حل او موجود دی الله تعالی فرمايي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[240] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې خبر ورکوي چې قرآن کریم هیڅ شی مهمل نه دی پریښی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له مبعوث کیدو وروسته داسې یو څه نشته چې د هغه په شریعت کې یې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلایل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او یا پکې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کیږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمايي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[241] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دین مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حیث د تګ لارې او دین.

هغه څوک چې وايي په اسلام کې د ځینې معاصرو ستونزو او بعضې قضایاو حل نه شته او یا وايي د بندګانو اړوند ځینې کارونه او افعال شریعت پریښي او اهمال کړي دي، چې نه یې ښکاره دلیل او یا نه یې داسې علامه اوکومه نښه شته چې وربانديې دلالت وکړي، نو دا داسې یو ګومان دی چې ګویا څه شیان او ځینې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او یا

---

[240]. النحل ۸۹
[241].المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دين نه دی مکمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځايه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګويا په اسلام کې د حکومت چارې نشته، يا د هغې اړونده احکام پکې لږ دي، يا داچې لومړنی اسلامي دولت او نظام د همغې چاپيريال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنيو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دی، نو دا هم يوه باطله دعوه ده چې شريعت او واقعيت يې په کلکه سره ردوي.

حقيقت دادی کوم شريعت او تګلاره چې د قرآن کريم د نزول په مهال راغلې ده لکه څرنګه چې د همغې چاپيريال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځکه چې اسلامي شريعت د هر ځای او هر وخت لپاره دی او لارښوونې يې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتياو په وړاندې هيڅ نيمګړتيا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن کريم د نزول په مهال الله تعالی خپل دين او سپېڅلی شريعت په تدريج سره (د درويشتو کلونو په موده کې) مکمل کړ او د ژوند د بيلابيلو ډګرونو لکه سياسي، اقتصادي، ټولنيز او نورو لپاره يې لازمي ښوونې وکړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو يوې برخې يا يو جزء ته هم شا کړي او يا يې په مقابل کې ودري داسې دی لکه د ټول شريعت په مقابل کې چې بغاوت کوي.

اسلام داسې يوه عقيده او نظام دی چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظموونکی دی او اسلامي شريعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه کړې ده، د هغې اصول، فروع، کليات او جزئيات يې ټول څيړلي او د هغې اړونده احکام يې معلوم کړي دي.

همدغه نظام لکه څرنګه چې د پخوانيو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دی؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتيا ،له زمانې سره د مسايرت (روانيدو او لګيدو) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دی.

۵ - د ظلم او زياتي مخنيوی:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړی، رسول الله صلى الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[٢٤٢]بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسی حرام دي لکه ددې ورځې (لوی اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمايلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[٢٤٣] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالى په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ** ﴿١٨﴾[٢٤٤] - په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

---

[٢٤٢]. متفق عليه
[٢٤٣]. صحيح مسلم
[٢٤٤]. غافر ١٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ [۲۴۵]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)). [۲۴۶] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تياري دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾)) [۲۴۷] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ

---

[۲۴۵]. الحج ۷۱

[۲۴۶]. صحيح مسلم

[۲۴۷]. النحل ۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهيزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه ووېرېږئ بيشکه الله پوهېږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کيدلو او د الهي مسئوليت رفع کيدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زياتي مخنيوې وشي او د يو مسلمان وينه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې بايد په ياد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځينې چارواکي، مسئولين او قاضيان.. په خيانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځينو خلکو پکې د جهاد او مهاجرينو په نامه راغلي ډېر مالونه او پيسې په خپلو جيبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکيتونه يې وګرځول..او بيا د نجيب د حکومت له نسکوريدو وروسته تش په نامه د مجاهدينو حکومت د ګډوډيو په مهال په هېواد کې درغليو ، چور او چپاول لا زيات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بيت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خيانتونه کيږي.

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځیر شو ، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلئ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غړیې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

له حکومت او نظام څه راپدیخوا د ولس او رعیت ترمنځ هم بیلابیل ظلمونه او حقوق تلفي جریان لري، کمزوري او ضعیفان د زور او زر لرونکو وګړو د تیریو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنیوی، د مظلومانو مرسته کول او حقداړانو ته یې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زیات اړین دي، او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[۲۴۹] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۶– مسئولیت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، دحکومتي او غیرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولین له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئولیتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

[۲۴۹]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخیل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فی الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولین، قاضیان او مامورین له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئولیت او منصب په امانت کې له خیانت کولو څخه ډډه کولو ته یې اړ کړو، په صدق سره توبه ویستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئولیت ته یې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

الف – د مسئولیت احساس:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**کلُّکم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ.**[250] - له تاسو څخه هر یو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کیږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعیت په هکله پوښتل کیږي)). او فرمایي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[251] نشته هیڅ یو بنده چې الله تعالی ورته د رعیت چارې سپارلې وي، او هغه یې د حقونو ساتنه او خیرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خیانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب – د آخرت سزا راپه یادول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[252] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموریت) باندې وګماره او بیا له مونږ څخه یوه ستنه او یا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خیانت وي چې دقیامت په ورځ به یې راوړي. او فرمایي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

[250]. متفق علیه
[251]. متفق علیه
[252]. صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

ج- د خائن لپاره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چی په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کی ورکوي او يا د پيسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چی شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پريږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څير وي، او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همدا راز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر

---

[۲۵۳]. صحيح مسلم

[۲۵٤]. وګوره: لامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

[۲۵۵] -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پريږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، ليکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج- د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[٢٥٦] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړئ او په تکليف کې يې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووينې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فَرَفَقَ بِهِمْ**) معنی داچې په نرمئ، ښه وضعيت او شفقت سره يې چلند ورسره

[٢٥٦]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي (فَارْفُقْ بِهِ) معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وايي: دا جمله (فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او (مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا) پدې جمله کې (شيئاً) نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي –معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د– د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي: ((إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا)).[۲۵۹] د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، په خپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ

---

۲۵۷. وګوره: فیض القدیر، المناوي، ۲/ ۱۰۶

۲۵۸. وګوره: شرح ریاض الصالحین، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[٢٦٠] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دى کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوى دى مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي او په بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دى. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[٢٢١] ځيني خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کې به د دوى لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[٢٢٢] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

هــ- ځان خادم او اجير ګڼل :

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کې چې څوک د کار او وظيفي لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړى وي او يا ټيټ پوړى، د ټولنې او ولس په وړاندى د دى حيثيت لري چې ګويا د دوى يو خادم دى، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت کې ذکر شوي دي: ((ابومسلم

---

[٢٦٠]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[٢٦١]. البخاري

[٢٦٢]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسی ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول. معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږدئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا هغه معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل: ((**إنَّمَا أنْتَ أجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أجْرَك، وَإِنْ أنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۶۳] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنی او ورستنی سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه

[۲۶۳] وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟ [۲۶۴]

۷- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**)). [۲۶۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړې دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم)) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! ((دا څیز او هغه څیز.. راکړئ)) حال دا چې د

---

[۲۶۴]- د مخکینۍ مرجع ۲۵ مخ .
[۲۶۵]- **صحیح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به یې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[۲۶۶] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[۲۶۷] زمونږ په باره کې له الله څخه ووېرېږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړې وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چې د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

۲۶٦.وګوره: **جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳** .

۲٦۷. وګوره: تعليق اشيخ عبد الفتاح ابو غدة على: رسالة المسترشيدين للحارث المحاسبي، ص ۱۵۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف راپه یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل: زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)[268] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیا یې وویل: زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډېره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بد کارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[269]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف– د هر ډول ظلم پر ضد ریښتینې مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاین قاضیان او څارنوالان، همداراز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[270] قاضیان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه یو ډول قاضیان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړې دی چې حق یې پیژندلی وي او د هغې برابر یې

---

[268]- الأعراف ١٩٦

[269]- وګوره: البداية والنهاية امام ابن كثير ص ١٣٤ (مكتبة الشاملة).

[270]- رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پېژندلی وي، لیکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځېدل، په حدیث کې راغلي دي: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لیږه، نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه «اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ». [۲۷۱] او وویرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

ب– د رشوت هره لار بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوني جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغۍ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

---

[۲۷۱]. سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هېله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

---

[۲۷۲] ـ سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کی اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورځخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.د. رشوت د نفس ټيټوالی دی، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دی، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غدارۍ ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوي شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دی، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له ګوابې سره مخ شي.[۲۷۳]

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقدْرِ مَظْلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[۲۷٤] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلوميت حق وي له پَت او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا

---

[۲۷۳]. وګوره: **الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ۱۸۸- ۱۸۹(موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).**

[۲۷٤]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه ديناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)).[۲۷۶] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).[۲۷۷] ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړې وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

---

۲۷۵. دهغې زمانې د دوه سيکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

۲۷۶. صحيح مسلم

۲۷۷- صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بيا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنيا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه يې اخستي دي بايد چې هغوی ته يې وسپاري اويا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ويستلو يو شرط دی.[۲۷۸]

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه پانګه (بيت المال) وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پيرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې يې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان ونه پيژندل شي، نو غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې بايد د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضايع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پريښودنه، پر هغې پښيمانتياکول، دا عزم کول چې بيا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي يا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شيخ الإسلام ابن تيميه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خېټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید په خپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل، ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ، لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل، او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څېر لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید وویل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تیرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځیدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختیار نه شي چې مخکې د هېواد له بیا رغونې د فرد او ټولنې بیا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولین سم او اصلاح نه شي، نو هیڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعیت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، باید لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بیا د نورو.

داصلاح په میدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې دیني بیداري او د الله په وړاندې دمسئولیت احساس پیاوړی کول... یو بنسټیز حل دی، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاینو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړین دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړیکه له خپل پالونکي ذات سره ټینګول, د هغوی د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۱۰– د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱] د دې امت د لومړنیو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او یقین[۲۸۳] سره شوی و، او وروستني به یې په بخل

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حدیث حسن (صحیح الجامع الصغیر و زیادته, الالباني۲/ ۷۱۵).
[۲۸۲]. له دنیا څخه بې رغبتي.
[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نیک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد امید لرلو سره تباه کیږي.او امام مالك رحمه الله ویلي: ((**لن یصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هیڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنیو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساینه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښیګنې رایجول غواړو، نو باید چې لومړی د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیروي وکړو، دویم د دې امت لومړنیو(صحابه کرامو) او بیا ورپسې د غوره پیړیو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او یقین راتلل بستیز رول لري لکه څرنګه چې یې پدې مخکې نبوي ارشاد کې یادونه شوې، همدارنګه نوموړی نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زیات نژدې تړاو لري.

په حقیقت کې زهد په یقین باندې ودریږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او یقین ولري، نو بیا ورته دنیا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هیڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنیا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنیا له نعمتونو څخه ځان محروםول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکیې) او په سختیو باندې یې عادت کول ؤ، ترڅو دنیا او مال د دین په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د سادګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ**)).[۲۸۴] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړې، بلکې معنایې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((**ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ**

---

[۲۸۴]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)).[۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ**-[۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ**- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې دراند‌ه خلک ورباندې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[۲۸۸]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه
[۲۸۶]. مسند احمد
[۲۸۷]. مستدرك الحاكم
[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنيا لرل د کاميابۍ او کمال معيار وګرځوي، ځکه چې د انسان کاميابي او ارزښت په دينداری او نيک عملۍ کې دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((إِنَّ اللَّهَ قسمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقكُمْ، كَمَا قسمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بيشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزي ويشلې دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالی په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لېکن بدي پر نيکۍ باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ۝ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَـٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورًا ۝)).[۲۹۰] هرڅوک چې عاجله دنیا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په یې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بیا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بیشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولې دي.

باید چې یو مسلمان په دنیا کې د مسافر په څیر ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم زه له اوګو څخه ونیولم راته یې وفرمایل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنیا کې داسې اوسه لکه مسافر اویا لاروی (په لارې تیریدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ویل: ((**إذا أمْسيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أصْبحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**.[۲۹۱] کله چې درباندې بیګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بیګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وایي: محدثینو د دې حدیث په شرحه کې داسې ویلې: دنیا ته میلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګویا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څیزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر یې په پردي وطن کې (د اړتیا په اندازه)

---

[۲۹۰]. الاسراء ۱۸- ۱۹

[۲۹۱]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورڅخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسی وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنيږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هوار وو، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي كرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر يوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنيا زامن مه کيږئ. بيشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱– د نيکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تيکنالوژئ او مادي وسايلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د يوې قريې يا کلي شکل اختيار کړی دی، د مادياتو، عيش او عشرت په اسبابو کې يو تربله بيلابيلې سيالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنياوي ژوند کې يو له بله اغيزمن کيدل، له پرديو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کيدو پديده او داسې نورې ناخوالی دا ټول

[۲۹۲] .رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[۲۹۳] .**جامع الترمذي**
[۲۹۴] . **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي، همیش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [۲۹۵]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

---

[۲۹۵]- الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابرېږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفٗا مِّن فِضَّةٖ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ۝٣٣ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبٗا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ۝٣٤ وَزُخۡرُفٗاۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ۝٣٥)).[۲۹۶] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پايي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ښيزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنیا دغه وسائل بلکې ټوله دنیا د الله تعالی په نزد هیڅ قیمت او ارزښت نه لري.اوکه ارزښت یې درلودلای، نو بیا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) یو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ

[۲۹۶]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي: ((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[۳۰۰] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې يادونه کړې ده ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾.[۳۰۱] ځوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپېڅلی او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وايو: زموږ دا ځيرنه يو بشري کوښښ دی چې له نيمګړتياو به خالي نه وي، نو د ليکنې کره والی او مثبت ټکي يې د الله تعالی په توفيق او مرسته ترسره شوي، او کومه نيګړتيا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه يې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارَك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نيټه: ۱ اسد، کال ۱۳۹۹ لمريز

---

[۳۰۱]. النحل ۹۷

[۳۰۲]. وګوره: تفسير کابلی **۱۵۷۵/۱**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library